

**KARŞILIKLI BAĞIMLILIK ÇERÇEVESİNDE TÜRKİYE
TÜRKMENİSTAN İLİŞKİLERİ**

İlyas İSHANKULOV

Yüksek Lisans Tezi

Küreselleşme ve Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı

Danışman: Doç. Dr. Halit Burç AKA

2019

T.C.
TEKİRDAĞ NAMIK KEMAL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KÜRESELLEŞME VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

KARŞILIKLI BAĞIMLILIK ÇERÇEVESİNDE TÜRKİYE
TÜRKMENİSTAN İLİŞKİLERİ

İlyas İSHANKULOV

KÜRESELLEŞME VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI

DANIŞMAN: Doç. Dr. Halit Burç AKA

TEKİRDAĞ-2019

Her hakkı saklıdır.

BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ

Hazırladığım Yüksek Lisans Tezinin bütün aşamalarında bilimsel etiğe ve akademik kurallara riayet ettiğimi, çalışmada doğrudan veya dolaylı olarak kullandığım her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, yazımda enstitü yazım kılavuzuna uygun davrandığımı taahhüt ederim.

12 / 07 / 2019

İlyas İSHANKULOV

T.C.
TEKİRDAĞ NAMIK KEMAL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KÜRESELLEŞME VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

İlyas İSHANKULOV tarafından hazırlanan Karşılıklı Bağımlılık Çerçevesinde Türkiye Türkmenistan İlişkileri konulu YÜKSEK LİSANS Tezinin Sınavı, Namık Kemal Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Öğretim Yönetmeliği uyarınca günü saat’da yapılmış olup, tezin OYBİRLİĞİ / OYÇOKLUĞU ile karar verilmiştir.

Jüri Başkanı:		Kanaat:	İmza:
Üye:		Kanaat:	İmza:
Üye:		Kanaat:	İmza:

Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulu adına

...../...../2019

Prof. Dr. Rasim YILMAZ

Enstitü Müdürü

ÖZET

Kurum, Enstitü : Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi, Sosyal Bilimler
Enstitüsü,
ABD : Küreselleşme ve Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı
Tez Başlığı : Karşılıklı Bağımlılık Çerçevesinde Türkiye Türkmenistan
İlişkileri
Tez Yazarı : İlyas İSHANKULOV
Tez Danışmanı : Doç. Dr. Halit Burç AKA
Tez, Yılı : Yüksek Lisans Tezi, 2019
Sayfa Sayısı : 62

Türkmenistan ve Türkiye arasındaki ilişkiler 1991 yılından sonra oldukça derinleşmiştir. Gelişen bu ilişkide öne çıkan kısım Türkmenistan ve Türkiye arasındaki ekonomik ilişkilerin geldiği seviyedir. Bu çalışmada, Joseph S. Nye ve Robert O. Keohane'nin 1980'lere doğru ortaya koydukları karşılıklı bağımlılık çerçevesinde analiz birimi olarak Türkmenistan ve Türkiye ilişkileri ele alınmış ve incelenmiştir. Bu işteğalde, Türkmenistan ve Türkiye ilişkileri, Türkmenistan ile Türkiye'nin siyasi ve ekonomik profili, dış politika stratejisi ve Türk kimliğine bakışları özetlenmiştir. Türkmenistan ve Türkiye'yi karşılaştırırken Türkiye'nin 100. yılını kutlamaya hazırlanan, güçlü bir imparatorluk mirasına sahip devlet olduğunu, Türkmenistan'ın ise 2019 yılı itibariyle henüz otuz yılını doldurmamış bağımsız ve egemen bir devlet olduğunu göz ardı etmemek gerekir. Türkiye ile Türkmenistan arasındaki ilişkilerde ekonomik olarak bir maliyet söz konusu olup asimetrik bir ilişki tespit edilmiştir. İki ülke arasındaki ilişkiler genel çerçevede tartışılmış ve ilişkilerin gelişmesi için öneriler sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Türkiye, Türkmenistan, Karşılıklı Bağımlılık, Ekonomik İş birliği, Kimlik

ABSTRACT

Institution, : Tekirdag Namık Kemal University, Institute of Social
Institute, Sciences,
Department : Globalization and International Relations
Title : Turkey and Turkmenistan Relations within the framework
Interdependence
Author : Ilyas ISHANKULOV
Adviser : Doç. Dr. Halit Burç AKA
Type of : MA Thesis / 2019
Thesis/Year
Total Pages : 62

Relations between Turkey and Turkmenistan rather deepened after the year 1991. Emerging prominent part in this relationship is the level at which economic relations between Turkmenistan and Turkey. In this study, Turkmenistan and Turkey relations as the unit of analysis in the framework of interdependence theory put forth towards 1980 by Joseph S. Nye ve Robert O. Keohane discussed and examined. In this study, Turkmenistan and Turkey relations, Turkmenistan and Turkey's political and economic profile, and foreign policy strategies and the views on Turkish identity are summarized. When comparing Turkmenistan and Turkey those are should not be ignored: Turkey's preparing to celebrate its 100 th anniversary, that the state has a strong imperial heritage, beside this Turkmenistan is an independent state that has not yet completed its thirty years as of 2019. There is a trade relationship between Turkey and Turkmenistan. An asymmetrical relationship was found in the finding part. The relations between the two countries are discussed in the general framework and suggestions for the development of relations are discussed in the general framework and suggestions for the development of relations are presented.

Keywords: Turkey, Turkmenistan, Interdependency, Economic Cooperation, Identity

ÖNSÖZ

2016 yılında Namık Kemal Üniversitesi İktisadi ve İdare Bilimler Fakültesi İşletme Bölümünden mezun oldum. Ardından, eğitim kariyerimi geliştirmek amacıyla Namık Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim dalında tezli yüksek lisansa başladım. Aynı azimle uluslararası ilişkiler alanında akademik çalışmalar yaparak ilime ve bilime katkı yapmayı amaç edindim.

Literatürde Türkmenistan-Türkiye ilişkileri üzerine karşılıklı bağımlılık içerikli bir tez konusu olmadığı için bu konu seçilmiştir. Bu tez çalışmasında; Türkmenistan ve Türkiye ilişkileri, Türkmenistan ile Türkiye'nin siyasi ve ekonomik profili, dış politika stratejisi ve Türk kimliğine bakışları ayrıntılı olarak incelenmiştir. Türkmenistan-Türkiye ilişkilerinde yaşanan ekonomik gelişmeler ve sorunlar tahlil edilerek günümüz Türkmenistan-Türkiye ilişkilerinin karşılıklı bağımlılık teorisi çerçevesinde yorumlanmasına katkı sağlanması amaçlanmıştır. Bu tez çalışması günümüz Türkmenistan-Türkiye ilişkilerine ışık tutması açısından bir ön çalışma olarak önem arz etmektedir.

Gerek Türkmenistanlı veya Türk soylu olmam gerek lisans eğitimimi Türkiye de tamamlamam ve Türkiye ile Türkmenistan ortak tarih, kültürel bağlara sahip olması benim bu konu üzerinde yoğunlaşmamı sağlamıştır.

Küreselleşme ve uluslararası ilişkiler Anabilim Dalı'nda almış olduğum eğitimde emeği geçen, güler yüzlerini ve yardımlarını bizden esirgemeyen Anabilim Dalı'nın tüm değerli öğretim üyelerine teşekkürlerimi sunarım.

Tez çalışmam boyunca tüm fedakârlıkları ile bana her konuda destek ve yardımcı olan, onları tanımaktan büyük mutluluk duyduğum tüm arkadaşlarıma, yüksek lisans eğitimim sırasında ve tez aşamasında beni yönlendiren her konuda yardımcı olan, öneri ve desteklerini esirgemeyen, bu çalışmamı sağlam temeller üzerinde kurmamda büyük emek sahibi, akademik anlamda bilgi ve tecrübelerinden yararlanmış olduğum danışmanım Sayın Doç. Dr. Halit Burç AKA'ya desteklerinden ötürü teşekkürü bir burç bilir, saygılarımı sunarım.

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	iii
ÖNSÖZ.....	v
İÇİNDEKİLER	vi
TABLolar LİSTESİ.....	viii
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	ix
GRAFİKLER LİSTESİ.....	x
KISALTMALAR LİSTESİ.....	xi
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM KAVRAMSAL ÇERÇEVE.....4

1.1. Türkmenistan.....	4
1.1.1. Türkmenistan'ın Siyasi Durumu	6
1.1.2. Türkmenistan'ın Ekonomi Durumu	7
1.1.3. Türkmenistan'ın Dış Politika Stratejisi ve Bölgesel Güçlerle İlişkisi.....	10
1.1.4. Türkmenistan'da Türk Kimliği Anlayışı	11
1.2. Türkiye	12
1.2.1. Türkiye'nin Siyasi Profili	13
1.2.2. Türkiye'nin Ekonomisi.....	14
1.2.3. Türkiye'nin Dış Politika Stratejisi ve Bölgesel güçlerle ilişkisi	16
1.2.4. Türkiye'de Türkmen Kimliği ve Anlayışı.....	17

İKİNCİ BÖLÜM TEORİK ÇERÇEVE.....19

2.1. Karşılıklı Bağımlılık Teorisinin Temelleri.....	19
2.2. Karşılıklı Bağımlılık Teorisinin İlkeleri.....	21

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM BULGULAR.....25

3.1. Türkmenistan-Türkiye Dış Ticaret Hacmi.....	25
3.2. Türkmenistan-Türkiye Şirketleri	26
3.3. Türkiye’den Türkmenistan’ın Know-How Alması.....	27
3.4. Karşılıklı Bağımlılık İlişisini Olumsuz Etkileyen Faktörler.....	28

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM TARTIŞMA.....31

4.1. Türkmenistan-Türkiye Dış Ticaret Hacmine İlişkin Bulguların Tartışılması	31
4.2. Türkmenistan-Türkiye Şirketlerine İlişkin Bulguların Tartışılması	32
4.3. Türkiye’den Türkmenistan’ın Know-How Alması İlişkin Bulguların Tartışılması	34
4.4. Karşılıklı Bağımlılık İlişisini Olumsuz Etkileyen Faktörler.....	36

SONUÇ.....	40
-------------------	-----------

KAYNAKÇA	42
-----------------------	-----------

TABLÖLÄR LİSTESİ

Tablo 1.2: Türkmenistan'ın Temel Ekonomik Verileri	8
Tablo 2.1: Türkiye'nin Temel Ekonomik Verileri	16

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1.1: Türkmenistan'ın Konumu	5
Şekil 2.1: Türkiye Konumu.....	13

GRAFİKLER LİSTESİ

Grafik 1.1: Türkiye-Türkmenistan İhracat ve İthalatı (Milyar \$)	26
--	----

KISALTMALAR LİSTESİ

- AB (EU): Avrupa Birliği (European Union)
- ABD: Amerika Birleşmiş Devletleri
- ADB: Asya Kalkınma Bankası (Asian Development Bank)
- BDDK: Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu
- Bkz: Bakınız
- DEİK: Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu
- FETÖ: Fetullahçı Terör Örgütü
- GSYİH: Gayrisafi Yurt İçi Hasıla
- IMF: Uluslararası Para Fonu (International Monetary Fund)
- KDV: Katma Değer Vergisi
- KOBİ: Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmeler
- MHP: Milliyetçi Hareket Partisi
- NATO: Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü (North Atlantic Treaty Organization)
- PKK: Partiya Karkerên Kurdistan/Kürdistan İşçi Partisi
- PVC: Polivinil Clorür
- PYD: Partiya Yekitiya Kurdistan/Kürdistan Birlik Partisi
- SPK: Sermaye Piyasası Kurumu
- SSCB: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
- STK: Sivil Toplum Kuruluşları
- ŞİÖ: Şanghay İş birliği Örgütü
- T.C: Türkiye Cumhuriyeti
- TANAP: Trans Anadolu Doğal Gaz Boru Hattı Projesi

TBMM: Türkiye Büyük Millet Meclisi

TM: Türkmenistan

TR: Türkiye

Trade Map: Trade Statistics For International Business Development

TÜİK: Türkiye İstatistik Kurumu

Türkmen Stat: Türkmenistan Devlet İstatistik Kurum

GİRİŞ

Tezin konusu Türkiye Türkmenistan ilişkilerini uluslararası ilişkiler düzeyinde değerlendirmektir. Türkiye Türkmenistan siyasi ekonomik yönden iki ayrı ülke olmasına rağmen dünyada isimlerinde Türk adı geçen iki devlettir. Sadece bu sebep den bile Türkiye ve Türkmenistan arasında karşılıklı bağımlılığın olup olmadığı merak uyandıran bir konudur.

Bu tez, Türkiye ile Türkmenistan arasında karşılıklı bağımlılık ilişkisinin var olup olmadığını ortaya koymayı amaçlamaktadır. Eğer iki ülke arasında karşılıklı bağımlılık ilişkisi var ise hangi yönlerden var olduğunu göstermektedir.

Türkiye Türkmenistan çalışmaları göreceli olsa da sınırlı olarak çalışılmaktadır.

Köylü (2018) çalışmasında Orta Asya'dan yer alan Türkmenistan Cumhuriyeti, Türkiye ile tarih, soy bağı olduğu kadar ticari ve ekonomik alanlarda da bir biri ile işbirliği içindedir. Türkmenistan ekonomisi, petrol doğalgaz ve pamuk üretimine bağlıdır. Türk firmaları pek çok alanda yatırım yapmışlardır. Bu çalışmadan, Türkiye ve Türki Cumhuriyetleri arasında ticari ilişkilerin incelenmesi ve finansal ilişkilerin uluslararası ticaret konusunda işbirliğinin artırılmasını sağlayarak çözümler ile doğrudan yatırımların gelişmesinin sağlanması temel hedef olarak ele alınmıştır (Köylü, 2018).

Alkan (2006) çalışmasında Türkmenistan ülkesinin çok yönlü yatırım özelliklerine sahip olduğunu ve özellikle Orta Asya'da enerji kaynaklarının geçit bir ülke olması nedeniyle ayrı olarak ele almıştır. Ayrıca Türkmenistan Türkiye'ye coğrafi yakınlığı ve Türk kimliği yönüyle bilenen bir Orta Asya ülkesi olduğunu vurgulamıştır (Alkan, 2006).

Gürkaynak ve Yalçiner (2009) çalışmasında, karşılıklı bağımlılık teorisini genel anlamda ele almıştır. Yazarlar önce karmaşık karşılıklı bağımlılık ve sonrasında küresellik yönüne değinerek karşılıklı bağımlılık teorisinin genel hatları ile anlatmıştır (Gürkaynak & Yalçiner, 2009).

Pulat (2018) çalışmasında Türkiye ve İran arasındaki karşılıklı bağımlılık ilişkisini 2002-2014 yıllarını ele alarak araştırmıştır. Çalışmada karşılıklı bağımlılık, Türkiye ve İran arasındaki karşılıklı ekonomik bağımlılık kurma hedefinin iki ülke ticaretinin hala düşük miktarlarda olması ve bölgesel rekabetin getirdiği güven sorunu nedeniyle başarısız olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Pulat, 2018).

Alagöz (2016) çalışmasında AB ve Çin arasındaki karşılıklı bağımlılık ilişkisi çerçevesinde ele almıştır. Çalışmanın sonucunda elde edilen bulgular iki ülke arasında karşılıklı bağımlılık asimetrik olarak tespit edilmiştir (Alagöz, 2016).

Harp Akademisinin (2002) yayınında Türkiye ve Türki Cumhuriyetleri arasında siyasi ekonomik ve sosyal kültürel ilişkilerin bugünü ve geleceği konuları yer almıştır. Tezde Orta Asya da egemenliklerine kavuşan Türki Cumhuriyetleri ve Türkiye cumhuriyetinin önderliğinde Azerbaycan Cumhuriyetini de birlik çatısına alarak güçlü siyasi, ekonomik konfederasyonda birleşmesi önerilmiştir (Harp Akademileri, 2002).

Arı (2013) çalışmasında karşılıklı bağımlılık anlamı, varsayımları ve siyasi süreçlerini ele alarak ana hatları ile anlatmıştır. Arı, karşılıklı bağımlılık iki devlet arasında oluşabilen bir maliyete yol açan tarafların serbestliğine sınırlama getirdiği varsayımı ortaya atmaktadır. Çalışmanın temel nitelik koşulları milletlerarası örgütlerin çokluğu, Uluslararası alanda gündeme ilişkin bir önceliğin olmaması ve git gide askeri gücün ehemmiyetinin azalması yönünden bakılmıştır (Arı, 2013).

Bal, Yayar ve Karkacier (2009) çalışmasında Türk dili konuşan Türki Cumhuriyetleri bağımsızlıklarından sonraki sorunlarını, ortak tarihi, dini kültürel bağlarının bulunduğu soydaş ülke olan Türkiye aracılığı ile aşmayı uygun gördüğünü vurgulamıştır. Bu durum Türkiye'ye uluslararası alanda diğer ülkelere göre ayrıcalıklı bir sorumluluk yüklemiştir. Yazar Türkiye ve Türki cumhuriyetlerinin 1994-2008 yıllarını baz alarak üretim yapılarını, ticaret hacimlerini ve beşeri sermayalarını değerlendirmiştir (Gülse Bal, Yayar , & Karkacier , 2009).

Araştırma sorusu Türkiye Türkmenistan arasında karşılıklı bağımlılık ilişkisi var mı sorusu etrafında ilerleyecektir. Türkiye ve Türkmenistan'ın siyasi, ekonomik, dış

politika durumu ve kimlik anlayışları nedir? Karşılıklı bağımlılık teorisi ve ilkeleri nedir? Türkiye Türkmenistan arasında ortak bankalar, şirketler ve STK'lar var mıdır? İki ülke arasında karşılıklı yatırım ve gümrüklerde serbest dolaşım ağı var mıdır? Ticaret hacmi simetrik veya asimetrik ya da ihracat ve ithalat oranları ne durumdadır? Her iki ülke de farklı seviyelerde olmakla birlikte ilişkinin sürdürülebilirliğine yönelik istek ve çaba gösterme durumu nedir?

Tezde iki ülkenin ekonomik yönü temel alınmış ve bu diğer alanların dışında tutularak ele alınmıştır. Bu tez, Türkiye Türkmenistan arasında potansiyel karşılıklı bağımlılık ilişkisinin gündeme getirilmesi bakımından önemlidir. İki ülke arasında karşılıklı bağımlılık ilişkisi varsa derinleştirilmelidir; yoksa da oluşması bakımından karşılıklı bağımlılık ilişkisi her yönüyle araştırılmalı ve ortaya konulmalıdır.

Tezin yöntemi, Türkiye Türkmenistan arasındaki ilişkilerine karşılıklı bağımlılık teorisi çerçevesinde siyasi, ekonomik, dış politika ve kimlik anlayışı üzerinden karşılaştırma yapılacaktır.

Tezin bölümleri, birinci bölümünde Türkmenistan Türkiye siyasi, ekonomik, dış politika, kimlik anlayışı üzerinde durulmuştur. İkinci bölümünde karşılıklı bağımlılık teorisinin temelleri ve ilkeleri anlatılmıştır. Üçüncü bölümünde karşılıklı bağımlılık teorisinin kriterlerine göre bulgular bulunmuş ve dördüncü bölümde bu bulgular tartışılmıştır. Sonuç bölümünde de iki ülke arasında karşılıklı bağımlılığın oluşması ve kuvvetlendirilmesi açısından yaşanan sorunlara karşılık öneriler verilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Tezin bu bölümünde Türkmenistan ile Türkiye'nin siyasi ve ekonomik profili, dış politika stratejisi ve Türk kimliğine bakışları özetlenmiştir. Türkmenistan ve Türkiye arasında bir karşılaştırma yaparken Türkiye'nin 100. yılını kutlamaya hazırlanan, güçlü bir imparatorluk mirasına sahip devlet olduğunu, Türkmenistan'ın ise 2019 yılı itibariyle henüz otuz yılını doldurmamış bağımsız ve egemen bir devlet olduğunu göz ardı etmemek gerekir.

1.1. Türkmenistan

Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin (SSCB) 1990 yılında egemenlik gücünün zayıflamasının etkisiyle Türkmenistan egemenliğine 22 Haziran 1990 tarihinde, bağımsızlığına ise 27 Ekim 1991 tarihinde kavuşmuştur. Bu arada, Türkiye'nin Türkmenistan bağımsızlığını ilk tanıyan devletlerden biri olması şaşırtıcı değildir (Mikail, Künü, Durmuş, & Karabulut, 2015).

Türkmenistan, Orta Asya'da 491.210 km² yüzölçümüne sahiptir. Türkmenistan karadan kuzeyde Kazakistan Cumhuriyeti, kuzeydoğuda ve doğuda Özbekistan Cumhuriyeti, güneydoğuda Afganistan Cumhuriyeti, güneyde İran İslam Cumhuriyeti, batıda Hazar denizi üzerinden Azerbaycan Cumhuriyeti ve Rusya Federasyonu ile komşudur.

Şekil 1.1: Türkmenistan'ın Konumu



Kaynak: (Google Harita, 2006).

Türkmenistan, sert bir karasal ve son derece kuru bir iklime sahiptir. Ayrıca topraklarının büyük bir bölümü Karakum çölü ile kaplıdır (Türkmen Stat, 2019). Ülke topraklarının sınırları içinde dünyanın en büyük gölü unvanını elinde bulunduran Hazar Denizi de bulunmaktadır. Türkmenistan Ahal, Marı, Lebap, Balkan ve Daşoğuz olarak adlandırılan beş ilden oluşmaktadır. Başkenti Aşgabat'dır (Türkmen Stat, 2019).

Türkmenistan 5.7 milyon nüfusa sahiptir. Türkmenler ülke nüfusunun % 78'ini, diğer etnik topluluklar ise % 22'sini oluşturmaktadır. Son yıllarda ülke de hızlı nüfus artışı ve göç nedeniyle, ülke de Rus azınlığın oranı % 10'dan % 6'ya inmiştir. Genellikle Rus nüfusu büyük şehirlerde ikamet etmektedir. Ayrıca ülkede Özbek % 9, Tatar % 5, Kazak % 2 ve diğer etnik kökenli vatandaşlar yaşamaktadır. Nüfusun dinsel parametreye göre dağılımı şöyledir: Müslüman (Sünni-Hanefi) % 88, Hristiyan (Ortodoks) % 10 ve diğer % 2 dinlere mensup insanlardan oluşmaktadır.

Türkmenistan'ın Türkmençe resmi dil olarak konuşulmaktadır. Ülkede, ticaret dili olarak yaygın kullanılan dil ise Rusça, İngilizce ve azınlık dili olmakla beraber Özbekçe de yaygın olarak kullanılmaktadır. Ülkenin okuma yazma oranı % 99 dur (Tatlılıoğlu, 2005).

1.1.1. Türkmenistan'ın Siyasi Durumu

Türkmenistan'ın siyasi sistemi, başkanlık sistemidir. Türkmenistan yasama erki, Halk Maslahatı ve Parlamento'dan mürekkep iki meclisten oluşmaktadır (Karaagaçlı, 2012). Yürütme erkinin başı ise cumhurbaşkanı ve son derece geniş yetkilere sahiptir. Türkmenistan anayasasına göre yargı bağımsızdır. Ancak, cumhurbaşkanının başkanlık sisteminde öngörülen güçler ayrılığı ilkesiyle örtüşmeyen, yargı ve yasama erklerine müdahale izlenimi veren geniş yetkileri nedeniyle Türkmenistan siyasi rejiminin demokrasi yerine otokrasiye yakın olduğu eleştirilerini de beraberinde getirmektedir.

Birleşmiş Milletler 2017 raporunda, Türkmenistan'da insan hakları ve hukukun üstünlüğü konusunda endişe duyduklarını belirtmiştir. Birleşmiş Milletler İnsan hakları komitesi Türkmenistan'ın İnsan Hakları ve Demokrasi geçiş sürecinde aşağıdaki öncelik alanlarına odaklanması gerektiğini vurgulamıştır: Ayrımcılıkla mücadele; cezalandırma konuları, cinsiyet eşitliği; kadınların kamu ve özel sektörde karar alma pozisyonları, kadınların seçilme hakkı, istihdam meseleleri, kadına yönelik şiddet; Aile içi özel mevzuatların eksikliği, Aşırı ciltlik; keyfi ve orantısız kısıtlamalar, gizli gözaltı ve adli gözaltı kontrol, Mahkumların tedavisi, işkence ve kötü muamele; kanuna aykırı davranışlar, kırsal bölgelerde zorla çalıştırma; özellikle pamuk sektöründe, hareket özgürlüğü, yargı bağımsızlığı ve adil yargılanma, zorla tahliye; ikamet ettiği yerden başka yere tahliye edilmesi, vicdan ve dini inanç özgürlüğü, ifade özgürlüğü; internet hizmetinin kısıtlanması, medya bağımsızlığı, örgütlenme özgürlüğü ve kamusal hayata katılım konularında Ulusal mevzuatların reformu ve yasal çerçevede İnsan haklarının uygulanması: insan hakları yasalarını ve sözleşmelerini uygulamak için kamu

hizmetlerinde kapasitenin arttırılmasını önermektedir (United Nations Human Rights Committee, 2017).

AB İnsan Hakları Ofisi de özellikle (a) Türkmenistan Devlet Memurlar Akademisi ve İnsan Enstitüsü dahil ilgili devlet organlarının kurumsallığının ve eğitim kapasitelerinin arttırılması (b) Türkmenistan hâkim ve avukatlarına insan hakları sözleşmeleri konusunda eğitim verilmesi; (c) hukukun üstünlüğü konularında seminerlerin verilmesini tavsiye etmektedir.

Örgütlenme ve ifade özgürlüğü: sivil toplumu ve insan hakları savunucularını desteklemek. Sivil toplum kuruluşlarının işleyişi için daha elverişli bir ortamın yaratılması, Türkmenistan'ın 2016-2020 Ulusal İnsan Hakları Eylem Planı öncelikleri arasında yer almaktadır (EU Liaison Office in Turkmenistan, 2016).

1.1.2. Türkmenistan'ın Ekonomi Durumu

Türkmenistan ekonomisi, 1991-2000 arası sosyalist ekonomiden serbest piyasa ekonomisine geçiş sürecini diğer eski SSCB üyesi cumhuriyetler gibi son derece sancılı biçimde yaşamıştır. Ancak Türkmenbaşı'nın güçlü ve otoriter liderliği sayesinde tesis edilen siyasal istikrar ekonomik geçiş sürecinin daha da derinleşebilecek olumsuzluklarını sınırlandırmıştır. Nihayet, 2000 yılı sonrası Türkmenistan serbest ekonomiye geçişi tamamlamak amacıyla hukuk, siyaset ve ekonomi alanında pek çok reformları hayata geçirmiştir. Bu reformlar kısa süre içinde sonuç vermiş ve Türkmenistan ekonomisi büyüme eğilimi yakalamıştır (Orzgylyjow, 2012). Ne var ki, yapılan reformlara rağmen sıkı idari kontroller ve kamunun halen ekonomideki hâkim rolü nedeniyle özel sektörün serbest piyasa ekonomisinin ruhuna uygun biçimde gelişmediği görülmektedir (World Bank, 2019).

Serbest ekonomi geçiş sürecinden dolayı 1994 yılından 2006 yılına kadar göze görünür şeklide doğrudan yabancı yatırım görülmemektedir. 2006 yılından itibaren Türkmenistan dış politikasının daha aktif bir anlayış benimsemesinin sonucunda ülkeye

giren doğrudan yabancı yatırım sayısı 2006 yılından başlayarak 2008 yılında 4.5 milyar dolara kadar çıkmıştır. 2008 dünya finansal krizinden sonra doğrudan yabancı yatırımlar gerilemeye başlamıştır. 2017 yılında ise yabancı yatırım girişleri 2.4 milyar dolar görülmektedir ki Türkmenistan’da hidrokarbon sektörü dışında doğrudan yabancı yatırım çeşitliliği oldukça sınırlıdır (World Bank, 2019).

Tablo 1.1: Türkmenistan'ın Temel Ekonomik Verileri

Temel veriler	Birim	2016	2017	2018
GSYİH	ABD Doları	36.180	37.926	42.353
Reel GSYİH Büyüme Oranı	Yüzdesel Değişim	6.200	6.470	6.180
Kişi Başına Düşen Reel GSYİH	ABD Doları	6.412,135	6.642,523	7.340,720
Mal ve Hizmet İthalatının Hacmi	Yüzdesel Değişim	-7.099	-22.025	4.077
Mal ve Hizmet İhracatının Hacmi	Yüzdesel Değişim	-3.174	-8.997	6.336
Nüfus	Kişi	5.642	5.710	5.770

***Kaynak:** Uluslararası Para Fonu, World Economic Outlook Database, Nisan 2018

Türkmenistan’ın dış ticaretine bakacak olursak, doğalgaz, petrol ve petrol ürünleri, pamuk, gıda ve hafif sanayi gelirlerine dayalı bir ekonomiye sahip olduğu açıktır. Ekonomide özellikle doğal gaz, petrol ve pamuk hayati öneme sahiptir. Nitekim Türkmenistan Dünya’nın dördüncü büyük gaz rezervlerine sahiptir ve on dördüncü büyük pamuk üreticisidir (DEİK, 2012, s. 3).

Türkmenistan’ın en büyük ihracat kalemlerinin doğalgaz % 80’ini, petrol ve petrol ürünleri % 10’unu, pamuk ve tekstil ürünleri % 8’ini, diğer ürünler % 2’sini oluşturmaktadır. Türkmenistan’ın en büyük ithalat kalemlerinin makine % 21’ini, tekstil %11’ini, ulaşım araçları % 11’ini, metal ürünler % 9’unu, kimyasal ürünler % 7’sini ve diğer ürünler %41’ini oluşturmaktadır (DEİK, 2012).

Trade map verilerine göre, 2017 yılı ülke ihracatı 9 milyar ABD Doları iken, ithalatı 1.9 milyar ABD dolarıdır. Son yıllarda ihracat ve ithalatta gerilemeler görülmektedir. Gerilemelerin temel ekonomik kırılma noktaları dünyada yaşanan ekonomi krizler, enerji fiyatlarının düşmesi, ihracat yaptığı ülkeler ile politik anlaşmazlıklar olarak görülmektedir (Trade Map , 2019). Örneğin, 2009 yılına kadar Rusya, Gazprom şirketi aracılığıyla Türkmen gazını en çok ithal eden ülkeydi (Taner Bilgin, 2007). 2010 yılından sonra ise Türkmenistan ile Rusya arasında doğalgaz ticareti konusunda anlaşmazlık yaşanmıştır. Bu anlaşmazlığın nedenlerinden biri Türkmen doğalgaz fiyatlarının geriye dönük revizyonuyla ilgilidir. Bu sebepten Ametbek'e göre "Rus menşeli doğalgaz şirketi Gazprom'u 2015 yılında kısmi ödeme yapmasından şikâyet etmesi üzerine Türkmen Gaz şirketi Stockholm Tahkim Mahkemesi'nde 4 milyar avroluk (4.6 milyar ABD dolar) dava açmıştır". Bundan sonra Gazprom, Türkmenistan'dan 2015 yılında ithal ettiği gaz oranını düşürmüş, 2016 yılında ise gaz alımlarını tamamen durdurmuştur (Ametbek, 2018).

Türkmenistan'ın gaz alımı konusundaki iyi ilişkileri 2017 yılında sekteye uğramıştır. Bunun sebebi İran'ın 2013'ten beri doğalgaz alımlarından doğan borcunu ödememesidir. Bu sebepten Türkmenistan 1 Ocak 2017'den sonra İran'a gaz sevkiyatını durdurmuştur (Anadolu Ajansı, 2017).

En fazla mal ithal edilen ülkelerin başında Türkiye, Çin, Rusya, Almanya, Hollanda, Fransa ve Kazakistan gelmektedir. Türkmenistan'ın en büyük ihracat ortakları ise Çin, Türkiye, Gürcistan, Rusya, Kıbrıs, Yunanistan ve İtalya görünmektedir (Trade Map , 2019).

Karşılıklı ticaret yaptığı ülkelerin başında Çin, Rusya, İran ve Türkiye gelmektedir. Türkmenistan ile Türkiye arasındaki dış ticaret hacmi 2017 yılında 1 milyar doları geçmişken, Türkiye, Türkmenistan'ın dış ticaret ortakları arasında ilk sıralarda yer almaktadır (TUİK, 2018).

1.1.3. Türkmenistan'ın Dış Politika Stratejisi ve Bölgesel Güçlerle İlişkisi

SSCB sonrası Türkmenistan dış politika oluşturma sürecinde mevcut otoriter liderlikleri tarafından kurulan ve geliştirilen süreçleri üzerinde büyük bir etki yaratmış ve 12 Aralık 1995 tarihinde Birleşmiş Milletlerin 50'nci meclis toplantısında 185 ülkenin taraf olmasıyla “tarafsızlık” statüsü elde etmiştir. Saparmurat Niyazov (Türkmenbaşı) döneminde içeride siyasal istikrarın korunması ve ulusal rejimin hayatta kalması için dış politikada tarafsızlık stratejisi iktidarın işine gelmiştir (Mollaýewa, 2018).

Ayrıca askeri anlamda tarafsızlık gerekçesiyle hiçbir uluslararası kuruluşa üye değildir. Kalıcı tarafsızlık, Aşgabat'ın Toplu Güvenlik Antlaşması Örgütü veya Avrasya Ekonomik Birliği gibi Rus destekli entegrasyon projelerine üyelikten kaçınmasına yardımcı olmaktadır (Stronski, 2017).

2006 tarihinde Türkmenbaşı kalp krizi nedeniyle vefat etmiştir. Ardından 2007 senesinde Türkmenistan devlet başkanı seçilen Berdimuhammedov ve yönetimi, ulusal savunma ve enerji ticaretini önceleyen bir dış politika anlayışı benimsemişlerdir. Bu çerçevede, Türkmenistan'ın dış politika önceleri arasında ulusal güvenlik, uluslararası konumunu güçlendirmek, komşularla iyi ilişkiler kurmak, dış ticareti artırmak yer almaktadır.

2007 ile başlayan değişimle birlikte, Türkmenistan'ın dış politikasının en belirgin iki özelliği halen devam etmektedir: i) Doğal gaz ve petrol başta olmak üzere zengin doğal kaynaklara sahip olmasından kaynaklanan güvenlik endişelerini temel alan dış politika hassasiyeti ii) Çok taraflı ya da bölgesel girişimlere karşı mesafeli yaklaşımlar sergilemesidir. Diğer bir ifadeyle tarafsızlık statüsü dış politika stratejisi olarak sürdürülmesi (Erol, 2019).

Türkmenistan ABD'nin önem verdiği Orta Asya ülkelerinden birisidir. ABD, Saparmurat Niyazov döneminde ve öncesinde nüfuz edemediği Türkmenistan'da

Niyazov sonrası dönemi jeopolitik açıdan fırsat olarak değerlendirmektedir. Niyazov sonrası 14 Şubat 2007’de göreve gelen Devlet Başkanı Gurbanguli Berdimuhammedov’un açık kapılar siyaseti yani dış pazarlara açılma politikası ardından ABD, Çin ve Rusya gibi büyük güçlerin bölgeye nüfuz etmesi eskiye göre daha kolaylaşmıştır (Berber, 2019, s. 51).

Orta Asya büyük güçlerin uluslararası sistemdeki rekabeti açısından da önemli bir jeopolitik konuma sahiptir. Rusya ve Çin, tarihte olduğu gibi günümüzde de Orta Asya’nın kaderi üzerinde en etkili iki büyük güçtür. Çin kısa vadede Rusya’nın Orta Asya’daki nüfuzunu kıramayacağını farkındadır. Bu çerçevede Şanghay iş birliği Örgütü (ŞİÖ) bünyesinde bölgesel ve ikili iş birliğine ağırlık vermektedir. Pekin bu noktada Orta Asya ülkeleri için Moskova’ya göre daha güçlü ve güvenilir bir ortak olduğu imajını vermeye çalışmaktadır. Aynı zamanda Çin uluslararası alanda büyük güç statüsünü pekiştirerek bu konumunu Orta Asya’ya da yansıtmak istemektedir (Ayan, 2010).

1.1.4. Türkmenistan’da Türk Kimliği Anlayışı

Sovyetler Birliği’nin dağılmasının ardından Türk toplulukları yeni bir döneme girmiştir. Bu topluluklar gibi Türkmenistan da Sovyetlerin etkisinde oldukları için uzun yıllar özerk bir bilim ve kültür anlayışına sahip olamamışlardır. Ancak yirmi sekiz yıla yakın bir süredir bu Türki Cumhuriyetleri kendilerine ait yeni bir bilim ve kültür politikası oluşturma sürecindedir. (Şahin, 2012, s. 286).

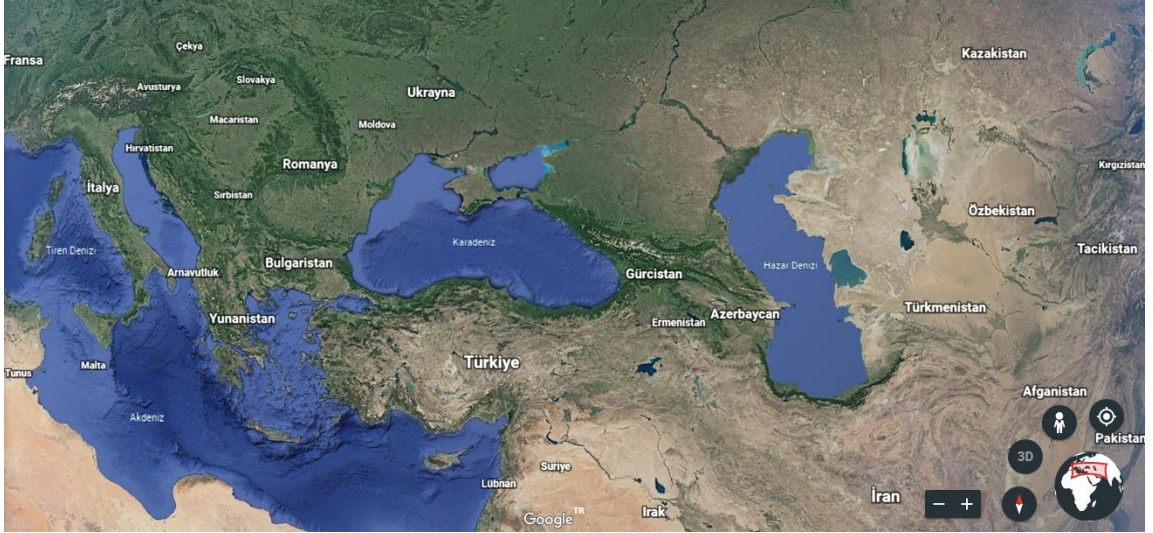
Türkmenistan’da da yirmi birinci yüzyıl bir yeni devletin oluşturulduğu yüzyıldır. Bu yüzyıl, tüm dünyada büyük imparatorlukların yıkıldığı ve birçok yeni ulusun ortaya çıktığı bir dönemdir. Bu nedenle “milli kimlik” ve “milli devlet” kavramları, bu sürecin merkezinde yer almış, Türkmenistan’da da milli bir kimliğin inşasında bu iki unsur ön planda yer almıştır (Sağır, 2009, s. 2).

Türkmenistan, devlet politikası olarak bir taraftan global siyasi ve ekonomik uyum sürecini yaşarken diğer taraftan da “ata mirası” olarak bilinen tarihi ve milli değerlerini yeniden canlandırmaya çalışmaktadır. Bu süreçte özellikle tarihi geçmiş nedeniyle Türkmenistan’ın Türkiye ile ilişkileri dikkat çekmektedir. “Tek millet, iki devlet” anlayışıyla devlet politikası haline gelen iki ülke arasındaki ilişkiler, bağımsızlık sürecinden günümüze kadar Türk-Türkmen kimliği üzerinde yönlendirici rol oynamıştır. Kuşkusuz bu yaklaşımın arkasında tarihi bir niteliğe sahip sosyolojik derinliğe dikkat çekilmesi gerekmektedir. Ayrıca, “Türkmen” anlamı “ben Türküm” anlamını vermektedir. Bu bağlamdan hareketle “Türkmenlik” vurgusu tarihi kökleri itibariyle Oğuzlardan Selçuklulara, Temurilerden Osmanlılara ve en son Türkistan’ın siyasi, sosyal, ekonomik tarihiyle paralel gelmektedir (Sağır, 2009, s. 3). Türkmen lideri Saparmurat Türkmenbaşı’nın Türkmen kimliği oluşumuna büyük katkıları olmuştur. Ayrıca Türkmenbaşı’nın yazmış olduğu “Ruhnama” kitabıyla da Uluslararası alanda Türkmen kimliği bilinmektedir.

1.2. Türkiye

Asya, Avrupa ve Afrika, kıtalarının kesişim noktasında bulunan Türkiye: Batıda Yunanistan ve Bulgaristan; Doğuda Gürcistan, Ermenistan, Nahcivan ve İran; Güneyde ise Suriye ve Irak ile komşudur. Türkiye Cumhuriyeti 785.350 km² yüz ölçüme sahiptir (World Bank, 2019). TÜİK verilerine göre Türkiye nüfusu 2018 yılında toplam 81.867,223 kişiye ulaşmıştır (TUİK, 2019).

Şekil 2.1: Türkiye Konumu



Kaynak: (Google Earth, 2019)

Türkiye Cumhuriyeti Akdeniz, Karadeniz, bu iki denizi Boğazlar vasıtasıyla birbirine bağlayan Marmara Denizi ve Ege Denizi ile çevrilidir. Eski çağın başlıca uygarlık alanları olan Akdeniz dünyası, Balkanlar, Ortadoğu ve Uzakdoğu göç ve ticaret yollarının kesişim noktasında bulunan Türkiye coğrafyası pek çok medeniyete ev sahipliği yapmıştır (Coğrafya Dünyası, 2019).

1.2.1. Türkiye'nin Siyasi Profili

Osmanlı Devleti I. Dünya Savaşından yenik çıkmış ve sonrasında yıkılmıştır. Osmanlı Devleti'nin yıkılmasından sonra Mustafa Kemal Atatürk önderliğinde kazanılan Kurtuluş Savaşını takiben 1923 yılında Türkiye Cumhuriyeti kurulmuştur. Müslüman çoğunluğa sahip ülkeler arasında olan Türkiye en gelişmiş ve modern ülke konumundadır (Karpaz, 2013, s. 405).

Türkiye Anayasasına göre, rejimi demokrasi olan başkanlık sistemi ile yönetilen bir cumhuriyettir. Türkiye’de yasama erki TBMM’dir. Yürütme erkinin başı ise hem icra hem temsil yetkilerini elinde bulunduran cumhurbaşkanıdır. Anayasada yargı erki yürütmeden bağımsızdır. Ancak Türkiye’nin siyasal sistem tecrübesini 2017’de terk etmiş ve başkanlık sistemine geçmiştir. Geçiş sürecinden dolayı siyasi, idari ve hukuki bakımdan siyasal sistemin tam anlamıyla oturmadığı gözlemlenmektedir.

T.C. Dışişleri Bakanlığına göre “İnsan haklarının korunması ve geliştirilmesi amacı doğrultusunda Türkiye de 2000’li yılların başından itibaren demokrasinin ve hukukun üstünlüğünün güçlendirilmesi ile temel hak ve özgürlüklere saygının tam olarak sağlanması alanlarında kapsamlı reform süreçleri hayata geçirilmiştir” (T.C. Dışişleri Bakanlığı, 2019).

Son dönemlerde Batılı ülkeler PKK/PYD ve FETÖ terör örgütlerine karşı uygulanan politika üzerinden Türkiye’yi insan hakları ve hukukun üstünlüğü konularında eleştirmekte ve itibarsızlaştırmaya çalışılmakta ve bu örgütlere karşı Türkiye tarafından yapılan haklı mücadeleyi olumsuz gibi gösterip Türkiye’yi demokratik olmayan bir ülke gibi göstermeye çalışmaktadırlar.

1.2.2. Türkiye'nin Ekonomisi

Türkiye’nin ekonomisi serbest piyasa ekonomisidir. Özel sektörün öncü, kamunun düzenleyici konumda olduğu bir ekonomidir. Mal ve hizmetler birey ve kurumlar arasında el değiştirebilir. Ekonomide rekabet kuralları işler ve liberal dış ticaret politikası uygulanır. Türkiye’de son yıllarda özellikle yapısal reformlar yapılmış, özelleştirme süreci hızlandırılarak kamu maliyesine düzen getirilmiştir (İncekara, 2015, s. 19).

Son 15 yılda Türk ekonomisi büyük ölçüde gelişmiş ve Türk ekonomisine duyulan güvenin artmıştır. Bu doğru uygulanan ekonomik stratejiler, uygun para

politikaları ve ekonomik yapıdaki reformlar sayesinde olmuştur. Özel sektörümüz de ulaşım, telekomünikasyon, sanayi ve enerji sektörlerinde oldukça gelişmiştir (T.C. Dışişleri Bakanlığı, 2019).

Türkiye jeopolitik olarak Avrupa ve Asya bağlayan ortak köprü konumundadır. Dış ticaretin önemli bir hacmini Avrupa'ya ihraç etmektedir. Türkiye'nin en büyük ihracat ortakları Almanya, İngiltere, Birleşik Arap Emirlikleri, İspanya, Rusya, Fransa, Hollanda ve Birleşik Krallık görünmektedir (TUİK, 2018).

Türkiye, 2016 yılında 341.1 milyar ABD doları toplam dış ticaret hacmine sahip olup, bunun 142.5 milyar doları ihracat, 198.6 milyar doları ithalattır. Türkiye'nin ihracatının 2017 yılında 153.3 milyar ABD Dolarıdır. İthalatı ise 233.7 milyar dolardır (TUİK, 2018).

Türkiye'nin en büyük ihracat kalemleri, otomobil parçaları, aksesuarları, makine, mekanik aletler, kazanlar; bunların parçaları, demir ve çelik ürünleri, tekstil çeşitli örme giyim eşyası ve aksesuarı, elektrikli makine ekipmanlar ve parçaları; elektronik kayıt cihazları ve çoğaltıcılar, televizyonlar, Plastikler ve bunlardan yapılmış ürünler, Mineral yakıtlar, mineral yağlar, meyve, sebze ve kuruyemiş vb. çeşitli tarım ürünleri, Mobilya; yatak takımları, alüminyum ve alüminyum ürünlerinden oluşmaktadır. En büyük ithalât kalemleri; Petrol ve enerji kaynakları, Sanayi makineler, mekanik aletler, nükleer reaktörler, kazanlar, mineral yakıtlar, otomobil, elektrikli makineler, demir ve çelik, elektrikli parça ve aksesuarları, plastikler, metaller, Organik kimyasallar ve eczacılıkla ilgili ürünler oluşturmaktadır (Trade Map, 2018).

Son yıllarda Türk Lirasında yaşanan değer kaybı, dünya ekonomik krizi, tüketimin artması buna karşın üretim azalması, para politikası ve finansal koşullardaki sıkılaşıma ile iç talepteki sert yavaşlamanın etkisiyle ekonomideki ivme kaybı böylece 2017 yılında 2011-2014 yıllarına göre gerilemiş ve resmi verilere yansımıştır. İç talebe ilişkin tüm ana kalemler dönemsel olarak gerileme kaydetmiştir (World Bank, 2019).

Tablo 2.1: Türkiye'nin Temel Ekonomik Verileri

Temel veriler	Birim	2016	2017	2018
GSYİH	ABD Doları	863.390	849.480	909.885
Reel GSYİH Büyüme Oranı	Yüzdesel Değişim	3.2	7.4	2.6
Kişi Başına Düşen Reel GSYİH	ABD Doları	10.817,406	10.511,996	11.114,258
Mal ve Hizmet İthalatının Hacmi	Yüzdesel Değişim	4.689	8.730	4.158
Mal ve Hizmet İhracatının Hacmi	Yüzdesel Değişim	-2.086	11.582	6.455
Nüfus	Kişi	79.815	80.811	81.867

***Kaynak:** Uluslararası Para Fonu, World Economic Outlook Database, Nisan 2018.

1.2.3. Türkiye'nin Dış Politika Stratejisi ve Bölgesel güçlerle ilişkisi

Türkiye köklü bir devlet ve demokrasi geleneğine sahiptir. Gücünü jeopolitik konumundan, yüksek tarihi tecrübesinden, eğitilmiş nüfusundan, güçlü devlet kurumlarından ve ekonomisinden almaktadır. Türk dış politikası, çok sayıda siyasi, ekonomik, insani, kültürel iş birliği araçlarından yararlanmaktadır. Bu araçlar birbirini tamamlamaktadır. Türkiye dünya genelinde yerel düzeyde etkinlik gösteren bir diplomasi uygulamalarına sahiptir. Dünya genelinde Toplam 242 diplomatik ve konsüle misyonuna sahip Türkiye dünya çapında küresel temsil ağı sayısında 5. sıradadır (T.C. Dışişleri Bakanlığı, 2019).

Türkiye'nin Batı ittifakıyla olan bağları son zamanlarda zayıflamıştır. Bunun sebebi ABD ve bazı Avrupa ülkeleriyle son dönemde yaşadığı büyük sorunlardır. NATO çerçevesinde kurulan ittifakın temelinde bir güvenlik iş birliği yatmaktadır. Batılı ülkelerin Türkiye karşısında sergiledikleri negatif tutumlar bu ittifakı zedelemiştir. Batılı ülkelerin, Türkiye'ye gözdağı vermek ve kendi istediklerini yaptırmak için bazı örgütleri

kullanmaları Ankara ile Batı başkentleri arasında sağlıklı bir ilişki geliştirilmesine engel olmuştur. Bu örgütlerin başında PKK/PYD ve FETÖ gelmektedir (İnat, 2017).

Ayrıca Suriye, Irak ve Katar cephelerinde Türkiye'nin sıkıştırılmasına yönelik adımlar, Almanya, Sudi Arabistan'ın ekonomik baskı araçlarını devreye sokması ve ABD'nin yargı kararlarıyla Ankara'da güvensizlik oluşturulmasına yönelik girişimleri de Ankara ile batı başkentleri arasındaki ilişkilerin olumsuz etkilenmesinde rol oynamıştır (İnat, 2017).

Dünyadaki güç dengesine baktığımızda Türkiye, diğer küresel güçler gibi askeri kapasite ve ekonomik güce sahip değildir. Bu, Türkiye'nin büyük bir baskı altına girmesine sebep olmuştur. Bu baskıdan kurtulmak için Türkiye denge arayışına girmiştir. Bu doğrultuda büyük küresel güç olan Rusya ve Çin gibi ülkelerle iş birliğine girmiş, bölgesel olarak düşünüldüğünde ise İran gibi bölgesel büyük bir güçle de sorunları bir kenara bırakıp iş birliği yapma yoluna gitmiştir.

1.2.4. Türkiye'de Türkmen Kimliği ve Anlayışı

Türkiye Cumhuriyeti Kurucusu Mustafa Kemal Atatürk'ün "Türk kimliğinin" yaygınlaşmasında büyük katkıları vardır. Mustafa Kemal Atatürk Türkçülük düşüncesinin öncülerinden ve Türk milliyetçi liderlerindendir. Osmanlı döneminde Turancılık akımı doğmuştur. Turancılık akımı Orta Asya'da ve dünyada yaşayan Türk kimliklerine sahip olan Türkleri aynı çatı altında birleştirmeyi amaçlayan, "bir olmak, hür olmak" şeklinde özetlenen bir ideolojidir (Türkçe Bilgi, 2019).

Atsız'a göre ise, "Türklerle akraba milletleri de içine alan bir sistem halinde düşünülmeyle beraber bugün "Turancılık" deyince Türkiye'de anlaşılan şey, tarihî mirasları da dâhil olduğu halde bütün Türkleri tek devlet halinde birleştirmek ülküsüdür ve her ülkü gibi nesillere bakan, kan ve can vergisi isteyen, gönüllere heyecan katan bir inançtır" (Atsız, 1973).

Günümüzde Türkçülük, Türk milliyetçiliği ve Turancılık politikalarını sürdüren Milliyetçi Hareket Partisi'nin (MHP) liderliğini merhum Alparslan Türkeş'ten sonra devralan MHP Genel Başkanı Devlet Bahçeli sürdürmektedir.

Orta Asya'daki Türkmen kardeşlerine Mustafa Kemal Atatürk'ün ayrı muhabbet hasreti olmuştur. Ancak Sovyetlerin baskısı altındaki Türki Cumhuriyetlere yaklaşma çabaları yeterli olmamıştır. Sovyet sisteminin çökmesiyle birlikte Turancılık düşüncesi ve Türk kimliği; Türkiye'de ve Türki Cumhuriyetlerde yeniden ve uluslararası düzeyde gündeme gelmiştir. Türk Cumhuriyetleri uzun yıllar Türkiye ile ilişkilerinin kopuk olması Bağımsızlığını kazandıktan sonra birdenbire ilişkilerinin canlanması Türk ve İslam âleminde yeni bir umut uyandırmıştır (Ünal & Özmen, 2005, s. 446).

Türkler dünyanın en eski milletlerinden biridir. Tarihin herhangi bir devresinde ayrı ayrı yerlerde çeşitli Türk toplulukları özellikle Orta Asya'da ve coğrafi konum olarak Türkmenistan topraklarında büyük devletler kurmuş ve büyük medeniyetler oluşturmuştur. Türk tarihi denince tek bir topluluğun belirli bir mekândaki tarihi değil, dili, dini, töresi ve gelenekleri ile aynı "milli" kültürün taşıyıcısı olan ve değişik adlarla anılan Türk-Türkmen kimlikleri geçmişte atalarının kurdukları devletlerin tarih bütünlükleriyle anlaşılmaktadır. Türk milleti Türkmen halkını bir soydaş ve kardeş halk olarak görmektedir (Ulusoy, 2006, s. 359).

İKİNCİ BÖLÜM TEORİK ÇERÇEVE

Karşılıklı bağımlılık devletler ve toplumlar arasında çok sayıda etkileşim kanalının yarattığı ilişkilerin, uluslararası sistemde hiyerarşinin olmadığını ve devletlerin birbirlerine karşı askeri güç kullanımının azaldığını ortaya koyan karmaşık koşullar bütünüdür (Nye & Keohane , 2001). Başka bir deyişle, karşılıklı bağımlılık iki ülke arasındaki ilişkilerde gündeme gelen karşılıklı etkileşimi ifade eden bir kavramdır (Arı, 2013, s. 322).

2.1. Karşılıklı Bağımlılık Teorisinin Temelleri

Robert O. Keohane ve Joseph S. Nye, James A. Caporaso, Karl W. Deutsch, James M. Rosenau ve John A. Kroll karşılıklı bağımlılık teorisine kavramsal katkılarda bulunmuştur (Gartzke, Li, & Boehmer, 2001, s. 394).

Ekonomik karşılıklı bağımlılık kavramı, 1960'ların sonlarına dayanmaktadır. Richard Cooper, 1968'de Atlantik Topluluğundaki Ekonomik Politika ve Ekonomik karşılıklı bağımlılık çalışmalarını yayınlamıştır. Bu çalışma Ekonomik karşılıklı bağımlılık teriminin yayılmasına yardımcı olmuştur. Karşılıklı bağımlılık, Cooper'ın çabalarının yanı sıra Raymond Vernon'un, (Keohane ve Nye 2000) çabaları ile 1970'lerde bilim adamları tarafından tartışılmaya başlamıştır. Cooper'ın tamamen ekonomik anlayışı, inceleyeceğimiz çağdaş ekonomik dayanışma kavramından farklıdır. Cooper, ekonomik karşılıklı bağımlılığın “normalde bölgeler veya ülkeler arasında ekonomik işlemlerin dolar değerini, mutlak anlamda veya toplam işlemlerine göre ifade ettiğini” söylemektedir. Terimin bu ilk anlayışı, kurulan ekonomik ilişkilerin müteakip ekonomik gelişmeleri nasıl etkilediğine bakmıştır. Bu nedenle, ticaretin asıl düzeyi ana kaygı değil, ekonomik bağların bilinçli olarak işlemleri etkileyip etkilemediğidir. Cooper, ekonomilerin birbirine bağımlı olması durumunda bu tür faktörlere duyarlılığın iki yönlü olması gerektiğini savunmaktadır. Bir başka deyişle, karşılıklı bağımlılık, aralarındaki ekonomik faktörleri göz önüne alarak her iki tarafında ekonomik

bağlantılarının ortak tanınmasının gerekliliğini söylemiştir. Karşılıklı bağımlılık kavramının terminolojisi, karşılıklı bir ilişki olduğunu öne sürmüştür (Volpe, s. 4).

Coppolaro & McKenzie, karşılıklı bağımlılık, karşılıklı ticareti barışı destekleyen ekonomik liberal argümandır. Adam Smith'in *Ulusların Zenginlikleri* (1776) kitabında ekonomik liberalizm, devletlerin birbirleriyle daha ekonomik olarak bağlandıkları, uluslararası problemleri güç kullanarak çözme ihtimallerinin düşük olacağı fikrini ileri sürmektedir. Ticaret, barışın ekonomik faydalarını ve savaşın ekonomik maliyetlerini artıran karşılıklı bağımlılığı ve refahı arttırmaktadır (Coppolaro & McKenzie, 2014).

Liberaler, işlevselciler ve neo-işlevselciler, devletlerarası bağlantıların bir alandaki genişlemesinin diğer alanlarda daha fazla iş birliğini teşvik ettiğini savunmaktadırlar (bkz. Dougherty ve Pfaltzgraff, 1990, sayfa 10; Haas, 1958, 1964; Mitrany, 1964). Devletlerarası bağlantıların iletişimi geliştirdiği, yanlış anlaşılmayı azalttığı ve ortaya çıkan çıkar çatışmalarına aracılık edebilecek kültürel ve kurumsal mekanizmaları geliştirdiği düşünülmektedir. Sonuçta, iş birliği yoluyla karşılıklı yararların tanınması, ulusal çıkarlar birleştikçe barışı güçlendirmeye hizmet etmektedir. İlgili bir ekonomik argüman, ticaret ile çatışma arasındaki devletlerin devlet ile ticaret arasındaki ilişkiyi, ürünlerin ve pazarların elde edilmesinde askeri fetihten daha etkili bir yol olduğunun farkına varmasıyla ilişkilendirmektedir (Rosecrance, 1986). Literatürde en fazla dikkat çeken argüman, devletlerin ticaretle ilgili refah kazanımlarını kaybetme korkusu yüzünden bir ticaret ortağıyla çatışmaya girmekten caydırıldığını göstermektedir (Polachek, 1980). Polachek'in beklenen ticari iş birliği ve çatışma modeli hem savunucuların argümanlarını hem de ticaretin barışı teşvik eden eleştirileri anlamada temel oluşturmaktadır (Barbieri, 1996, s. 31).

Liberal barış araştırma programı kapsamında çalışan John Oneal ve Bruce Russett (1997, 1999, 2001), ticaretin barışı teşvik ettiği ya da en azından karmaşık karşılıklı bağımlılığın başlaması üzerinde güçlü bir pasifiğe etkisi olduğu iddiasını destekleyen makaleler yayınlamıştır. Oneal ve Russett, ekonomik karşılıklı bağımlılığın pasifleştirici etkisinin, demokratik devletlerarasında gözlenen barış hakkında önemli

ipuçları bulunduğunu savunmaktadır. Demokrasi, ekonomik karşılıklı bağımlılık miktarını dolaylı olarak artırarak militarize çatışma olasılığını azaltabilmektedir (Russett ve Oneal 2001). İlgili çalışmalarda, Lisa Martin (2000) demokratik devletlerin ekonomik karşılıklı bağımlılığı artırmak için daha donanımlı olabileceğini, çünkü ticaret açısından daha güvenilir bir taahhütte bulunabileceklerini ileri sürmektedir. Özellikle, ekonomik karşılıklı bağımlılık daha verimli pazarlık yapılmasını sağlamaktadır (Reed , 2003, s. 58).

Dale Copeland göre, Liberaller ve realistler arasındaki temel fark, karşılıklı bağımlılığın maliyetlerine karşı faydalarına vurgu yapmaktadırlar. Realist argümanın, liberal argümandaki ciddi şekilde eleştirdiği yanı, ticari ilişkinin kesilmesi durumunda ortaya çıkacak ekonomik kaybın potansiyel maliyetlerle karşılaştırılması gerektiğini vurgulamaktadır (Copeland D. , 1996, s. 12).

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra uluslararası siyaseti anlamada öncülük eden realist teoriye 1970'li yıllarda Joseph S. Nye ve Robert O. Keohane gibi isimler teorik düzlemde meydan okumuştur. Disiplinin temel tartışma konularından olan aktör, güç ve uluslararası sistem gibi konularda realistlerin görüşlerini eleştiren Nye ve Keohane, 1977 yılında yazdıkları Güç ve Karşılıklı Bağımlılık (Power and Interdependence) adlı kitaplarında “Karşılıklı Bağımlılık Teorisini” ortaya atmışlardır (Pulat, 2018, s. 98).

2.2. Karşılıklı Bağımlılık Teorisinin İlkeleri

Keohane ve Nye göre, karşılıklı bağımlılık çerçevesinde ele alınabilmesi için aktörler arası maliyet unsuru olabilmesi gerekmektedir. Dolayısıyla iki uluslararası aktör arasındaki ilişkilerde karşılıklı bağımlılıktan söz edilebilmesi için, taraflar arasında bir maliyetin söz konusu olmasına ve bu maliyet tarafların hareket özgürlüğüne sınırlama getirmesine bağlıdır. Eğer karşılıklı etkileşim sadece fayda temeline dayılıysa ve aktörler üzerinde bir maliyete yol açmıyorsa karşılıklı bağımlılık teorisi dışında tutulmaktadır (Arı, 2013, s. 322).

Uluslararası sistemde baş gösteren karşılıklı bağımlılık koşullarında, taraflardan birinin (a) diğeri (b) üzerindeki pazarlık gücü (bargaining power), diğeri tarafın (a) bu karşılıklı bağımlılık ilişkisine karşı hassasiyetine (sensitivity) ve etkilenme derecesine (vulnerability) bağlı olmaktadır (Kroll, 1993, s. 322-323). Eğer (a) ülkesi ve (b) ülkesi arasında karşılıklı bağımlılık ilişkisi var ise bir olumsuz gelişmede her iki tarafta etkilenmektedir. Ancak bu ilişki (a) ülkesine göre (b) ülkesi için daha önemlidir. Yani karşılıklı bağımlılık konusunda bilinmesi gereken diğeri bir konu ise aktörler arasındaki karşılıklı bağımlılık durumunun simetrik olmayabileceğidir. Bu durum aktörler arasında asimetrik bir ilişki yaratır ve daha az bağımlı olan aktör pazarlık gücünü (bargaining power) eline geçirerek diğeri aktörün davranışlarını etkileyebilmektedir. Hassasiyet (sensitivity) bir devlet diğeri devletin politikasındaki değişikliğe karşı duyarlılık göstermesidir. Etkilenme (vulnerability), taraflar politika değişikliğinden sonra bile birbirlerinden doğan maliyetlere katlanmak zorunda kalmasıdır (Arı, 2013, s. 324).

(a) devletin (b) 'ye ihtiyacı (b) devletin (a) 'ya ihtiyacı daha fazla olduğundan bu durumda (b) devletin (a) 'ya karşı pazarlık gücünün (bargaining power) daha fazla olduğu anlamına gelmektedir. Eğer (b) devleti bu ilişkiye son verirse bundan (a) daha fazla etkilenen (vulnerability) taraf olacağından, (b) devleti bu ilişkinin bozulmasına (a) 'ya göre daha az hassasiyet (sensitivity) gösterecektir. Örneğin; Petrol ihtiyacı olan Amerika Birleşmiş Devletleri (ABD), Avrupa ülkeleri ve Japonya'nın Orta Doğu petrolüne karşı hassasiyetleri aynı olmamakla beraber, bundan etkilenme dereceleri ve pazarlık gücünde aynı değildir. Çünkü petrol ihtiyacının yaklaşık % 75'ini bölgeden karşılayan Japonya en belirgin etkilenme derecesine sahipken, bölgeden toplam ihtiyacının yaklaşık % 65'ini tedarik eden Avrupa devletleri ve % 25 oranında Orta Doğu petrolüne bağımlılığı bulunan ABD izlemektedir. Bu durumda, Orta Doğu ülkeleri için, ABD ve Avrupa ülkelerine kıyasla ilişkilerinde en kuvvetli pazarlık gücüne sahip olan ülke Japonya'dır (Arı, 2013, s. 324).

Keohane ve Nye'e göre Uluslararası alanda ülkeler arasındaki ilişkiler giderek karmaşık bir hal almış ve bu karmaşıklık ülkelerin birbirlerine karşı savunmasız kalmasına sebep olmuştur. Globalleşmenin gelmesinin ardından karşılıklı ihtiyaçlar

konusunda ülkeler birbirlerine karşı daha hassas olmuşlardır. Karmaşık karşılıklı bağımlılık kuramını üç temel nitelik üzerine toplamışlardır. Bunlar, Uluslararası iletişim kanallarının çokluğu, uluslararası ilişkilerde hiyerarşinin olmaması ve uluslararası politikada askeri gücün öneminin giderek azalmasıdır (Arı, 2013, s. 325).

Dünya politikasındaki dönüşümü üç temel etken üzerinden anlatan Keohane ve Nye, özellikle ekonomik süreçlerin uluslararası sistemde yarattığı değişikliğe vurgu yapmışlardır. Ulaşım ve iletişim teknolojilerindeki müthiş gelişme ile birlikte uluslararası ticaret daha hızlı artmaya başlamış ve bu da ülkeler arasındaki bağlantıları artırmıştır. Ticaretin daha kolay olmasının yanı sıra toplumların hayat standartlarının yükseltilmesi noktasında devletlerin talepleri artmış ve bu nedenle hükümetlerin öncelikli hedefi milli gelirlerinin artırılması olmuştur. Uluslararası sermaye (yabancı yatırım) ve işçi hareketlerinin artması, finans piyasalarının genişlemesi karşılıklı bağımlılığı artıran ekonomik etkenlerdir (Pulat, 2018, s. 99).

Ülkeler arasındaki ekonomik ilişkilerin artmasıyla oluşan karşılıklı bağımlılık durumu devletleri iş birliğine daha fazla yöneltmektedir. Çünkü aktörler arası bağımlılık durumunun yarattığı hassasiyet ve kırılganlık bir maliyet doğurur ve ülkelerin askeri güç kullanması onları bu maliyetle karşı karşıya bırakır.

Karşılıklı bağımlılık sadece ülkelerarası ticaretin artışı ile kalmayıp, aynı zamanda çeşitli tedbirlerden dolayı birbirlerinin gelişimine de katkı sunmaktadır. Bunlar, bölgesel entegrasyon sürecinin izlenmesi için en üst düzeyde yıllık zirveler ve yetkili komitelerinin periyodik toplantıları aktörler arası ikili anlaşmalar dahil olmak üzere zaman zaman zaman koordinasyon mekanizmalarının iyileştirilmesi ve kurumsal iş birliğinin güçlendirilmesini içermektedir (Jayaraman & Choong, 2012, s. 586).

Tayyar Arı'ya göre, karşılıklı bağımlılık ilişkisinde küçük devletler büyük devletlerin dış politik davranışlarını etkileyebilmektedir. Yani karşılıklı bağımlılık teorisine göre, etkinin ve gücün kaynağı bağımlılık ve bunun derecesidir (Arı, 2013, s. 324).

Asimetrik ekonomik, karşılıklı bağımlılık ülkeler arasındaki ilişkilerde politik bir güç kaynağı olarak kullanılmaktadır. Asimetrik ekonomik karşılıklı bağımlılığın, daha az bağımlı aktörlerin daha fazla bağımlı olanlar üzerinde siyasi etki kullanabileceği anlamına gelmemektedir. Politik etki için karşılıklı bağımlılığın kullanımı, iki ülke ilişkilerine zarar vermektedir (Wagner, 1988). Bu durumda asimetrik karşılıklı bağımlılığın yaratmış olduğu güç ilişkisinin niteliğini değiştirmekte, ancak bu ilişkiyi tamamen ortadan kaldırmamaktadır.

Neoliberaller ülkeler arasında, özellikle ekonomik konularda karşılıklı bağımlılığın arttığını ve devletler açısından gücün ekonomik boyutunun önem kazanmaya başladığını, dolayısıyla ekonomik konularda iş birliği çabalarının ön plana çıktığını savunmaktadır (Alagöz, 2016, s. 39). Türkiye-Türkmenistan ekonomik ilişkileri bu kapsamda incelenmesi aktörler ve toplumlar için faydalı bir örnek niteliği taşıyacaktır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM BULGULAR

Bu bölümde amaçlar doğrultusunda çalışmanın birincil metodolojik aracı, derleme ve toplama araştırmasına dayanan nitel analiz olacaktır. Öncelikle, akademik kitaplar, tezler, makaleler, raporlar, gazeteler, dergiler, çevrimiçi kaynaklar ve resmî web siteleri gibi konudaki Türkmen, Rusça, İngilizce ve Türkçe kaynaklarda birincil ve ikincil kaynaklar olarak kullanılmıştır.

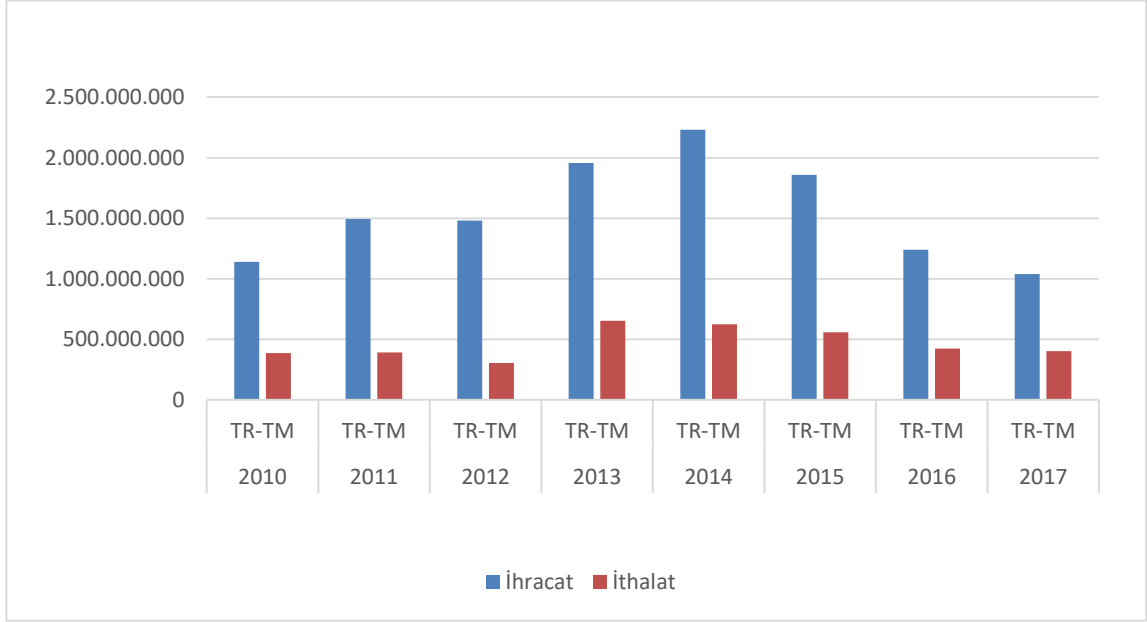
Bu tür kaynaklar arasında, Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) verileri kullanılarak ülkelerin ihracat, ithalat verileri temel alınmış, ülkelerin resmi çevrimiçi web siteleri (Türkmenistan Devlet İstatistik Kurumu Türkmen Stat, Hukuk Maglumatları Merkezi vb.) ve uluslararası örgütlerin web siteleri (The World Bank, International Monetary Fund (IMF), Asian Development Bank (ADB), Trade Map (ITC)) verileri tezde veri bulgu analizi olarak kullanılmıştır. Teorik analiz sonucu elde edilen bulgular, alt başlıklar halinde aşağıda verilmiştir.

3.1. Türkmenistan-Türkiye Dış Ticaret Hacmi

Türkmenistan ile Türkiye arasındaki dış ticaret hacmi 2017 yılında 1 milyar doları aşmıştır. (Bkz. Türkiye-Türkmenistan ihracatı ve ithalatına ilişkin istatistik grafik: 1'de verilmiştir). Türkmenistan'ın ihracatında Türkiye 2. ülke konumunda Türkiye ihracatında ise Türkmenistan 34. ülke konumundadır.

Türkiye Türkmenistan arasında dış ticaret karşılıklı bağımlılık teorisine göre bir maliyet unsuru doğurmakta ve bu ilişki asimetrik bir ilişkidir. Türkiye, Türkmenistan'ın dış ticaret yaptığı ülkeler arasında ilk sıralarda yer almasından dolayı Türkmenistan'a göre Türkiye'nin pazarlık gücü (bargaining power) yüksektir.

Grafik 1.1: Türkiye-Türkmenistan İhracat ve İthalatı (Milyar \$)



Kaynak: (Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK), 2018).

Türkiye'nin Türkmenistan'dan ithal ettiği başlıca ürünler: Pamuk ve pamuk ürünleri, petrol ürünleri, mineraller, at dâhil hayvan derisi, kimyasal gübreler vb. ürünlerdir. Türkmenistan'ın Türkiye'den ithal ettiği başlıca ürünler: İnşaat malzemeleri, madencilikte kullanılan iş makineleri, tıbbi ilaçlar, motorlu taşıtlar, elektronik cihazlar, çeşitli mobilyalar ve tekstil ürünleridir.

3.2. Türkmenistan-Türkiye Şirketleri

1991'den bu yana Türkiye'den giden Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmeler (KOBİ'ler) çeşitli alanlarda Türkmenistan'a büyük ölçekte yatırım yapmışlardır. Bu yatırımlar özellikle inşaat, tekstil ve eğitim alanlarında yoğunlaşmıştır. Türkmenistan'da Türk sermayeli 600'den fazla KOBİ hizmet vermektedir (Köylü M. K., 2018, s. 422). Ülkede inşaat sektöründe çalışan müteahhitlerin çoğunluğu Türk olup inşaat sektöründe

kullanılan mallar da genelde Türkiye’den temin edilmektedir. Ayrıca giyim ve gıda malları da son yıllarda Türkiye’den ithal edilmektedir.

Türkiye’de yatırım yapan Türkmen şirketleri bulunmamaktadır. Bunun sebepleri özel sektörün yeteri kadar gelişmemesi ve özel sektörün sermaye yetersizliği olarak bilinmektedir.

3.3. Türkiye’den Türkmenistan’ın Know-How Alması

Türkmenistan’da yatırım ortamı henüz komünist sistemden gelen nedenlerden dolayı fazla gelişmemiştir. Buna rağmen Türkmenistan, Türk firmalarının inşaat, tekstil (Pamuk), ulaştırma ve enerji sektörlerinde proje (know-how) bazlı olarak yatırım yaptığı ülkeler arasındadır. Türk kökenli firmalar Türkmenistan’da genellikle “joint venture” ile yatırım yapmaktadırlar. Yatırım yaparken yerel ortaklar genellikle bir kamu kuruluşudur. Bunun nedeni Türkmenistan’da yeterince özelleştirme yapılmamasıdır. Öncelikli olarak tekstil alanında büyük projeler şeklinde yatırımlar yapan Türk firmaları, kurdukları havalimanı, devlet binaları, spor tesisleri, modern tekstil tesisleri, çeşitli fabrikaları ile inşaat, ulaşım, enerji sektörlerinin alt temelini oluşturmuşlardır. Türk sermayesi ile açılmış üretim tesisleri bulunmaktadır. Bunun yanında hastaneler, alışveriş merkezleri, oteller ve bir üniversite kurulmuştur. Örneğin Coca Cola Anadolu Grubun % 80 ortaklığı ile kurulmuş, Ziraat Bankası ise % 50 ortaklı Türkmen-Türk Ticaret Bankası bir kamu yatırımı olarak kurulmuştur. (Ateş, 2012).

İki ülke arasındaki ticari ilişkiler 2008 yılında hızlı bir artış göstermiştir. Bu artış özellikle inşaat ve tekstil sektörlerinde olmuştur. 2009 yılında ise ticaret hacmimiz 1 milyar dolar seviyesine ulaşarak 2014 yılında 2.2 milyar dolar seviyelerine çıkmıştır. (Bkz. Türkiye-Türkmenistan ihracatı ve ithalatına ilişkin istatistik grafik: 1’de verilmiştir). İnşaat sektöründe özellikle Türkiye’den gelen malzemelerin kullanılması, Türkiye’nin Türkmenistan’a ihracat oranını artırmıştır. Bunun yanında, Türk menşeli ürünlerin kaliteli olması bu ürünlere olan talebi arttırmış, buna bağlı olarak özellikle

tekstil ve gıda sektörlerinde ihracat da artmıştır. Ayrıca, gümrüğe tabi olmayan ve adı bavul ticareti olarak geçen ticarete de büyük bir yoğunluk görülmektedir.

Türkiye-Türkmenistan arasında ilişkilerde Kimlik Rolü; Kimliklerinde Türk adı geçen iki devlet Türkiye ve Türkmenistan tek millet iki devlet politikasıyla ilişkilerini ilerlemektedir. Ortak tarih, dil ve din anlayışı kimliklerinin aynı olması, Türkiye-Türkmenistan halkları arasındaki ilişkileri önemli kılmaktadır. Geçmiş tarihi ve dil birliğinden kaynaklanan özel bağları olan iki ülke de farklı seviyelerde olmakla birlikte siyasi, kimlik, ekonomik yönüyle ilişkilerinin devamına yönelik istek ve çaba göstermektedir.

3.4. Karşılıklı Bağımlılık İlişisini Olumsuz Etkileyen Faktörler

Türkmenistan'da kalifiye İnsan Kaynağının Azlığı; Türkmenistan'da kamu ve kamu şirketlerinin kurumsal kapasitelerinin ve İnsan kaynağının zayıflığından dolayı Araştırmacılar, yatırımcılar Türkmenistan hakkında güveni liri kaynak ve veri ulaşmada oldukça zorluk çekmektedir.

Türkiye-Türkmenistan Arasında Turist akışının Az Olması; TÜİK verilerine göre Türkmenistan'dan Türkiye'ye gelen turist sayısı 2016 yılında 165.762 kişi, 2017 yılında 230.881 kişi ve 2018 yılında ise 252.911 kişidir. Türkiye'den Türkmenistan'a giden turist sayısı ilgili veri kaynak bulunamamıştır. Türkmenistan Kültür ve Tanıtma Müşavirliği Raporuna göre Türkmenistan'da yaklaşık 3.500 Türk vatandaşı yaşamaktadır. Türk varlığı ve ilgili kuruluşlar bulunmamaktadır.

Türkmenistan-Türkiye Siyasal sistemi; 150 yıllık Derin devlet tecrübesi ile Demokratik sistemi uygulayan Türkiye'ye kıyasla Komünist sistemden gelen bir yapıya sahip olduğu için Türkmenistan siyasal sistemi otoriter olarak bilinmekte ancak Türkmenistan bağımsızlıktan bu yana henüz 30 yılını doldurmamış bir devlet olarak demokrasiye yeni yeni geçmeye çalışmaktadır.

Türkmenistan-Türkiye Dış Politika Stratejisi; Türkmenistan dış politikada sınır dışı aktörlerin etkisinden dolayı tarafsızlık politikası gütmektedir. Türkiye ise NATO, ABD, Rusya ve Çin üzerinden İttifak politikası gütmektedir.

Türkmenistan'da Yatırımcıların Karşılaştığı Sorunlar; Türkmenistan'da iş yapan veya çalışan insanların hukuki bir sorunla karşılaştıklarında haklarını arayacakları uygun bir mahkeme ve yeterli hukuki mevzuat bulunmaması nedeniyle bu kişiler zorluk yaşamaktadırlar. Türkmenistan'dan ithal edilen ürünlerde ise ülke hukuk kuraları geçerlidir. Türkmenistan'da iş yapan yüklenici firmalarının hak edişleri, genelde çeşitli nedenlerle ertelenmekte bu da ihracatçı firmayı zor duruma düşürmektedir. Bu sıkıntılar sadece ülkeye mal girişinde yaşanmayıp aynı şekilde ülkeden alınmak istenen malların teslim alınmasında da gecikmelere neden olmaktadır. Bu ertelenme ve gecikmelerden doğan zararın karşılayamayan sermaye mevzuatları nedeni ile ülkeye giren yatırımların güvence altına alınamamış olması işletmeler bazında güvensizlik oluşmaktadır. Ayrıca Sigorta sistemi tam olarak henüz ülkeye yerleşmemiştir.

Türkmenistan-Türkiye vatandaşlarına vize uygulamaları sonucunda Türk firmalarının ve çalışanlarının vizelerinde ve çalışma izni almada güçlük çekmektedir. Türkmenistan ile ticaret yaparken özellikle ülke ithalat politikaları karşısında iş adamları bazı zorluklar yaşamaktadırlar. Türkmenistan'ın Gümrük Birliği üyesi olmaması ve serbest ticaret anlaşması olmaması ülkenin doğrudan ticaret yaptığı ülkelerle anlaşma yapmasını gerekli kılmaktadır. Ülkenin yüksek gümrük vergisi uygulaması ihracat yapan ülkeler için sorun oluşturmaktadır. Türkmenistan'ın ulusal firmaları yıllık gelirlerinin %2,3'ü oranında vergi ödemelerine rağmen yurt dışı firmalar yaklaşık % 20 oranında kurumlar vergisi ve % 15 KDV ödemektedirler. Bu durum Türk yatırımcıları "joint venture" modeline teşvik etmektedir.

Türkmenistan'da Finansal sektörün zayıflığı: Türkmenistan'ın bankacılık sisteminde de yetersizlikler bulunmaktadır bu da İşletmelerin ve çalışanların tasarruflarının değerlendirilmesi önünde engel teşkil etmektedir. Bankacılık sektörü, Türkmenistan'da oldukça zayıf kalmakta kredilerin yüksek miktarı hükümetin altyapı

alışmalarından dolayı kamu demelerine gitmekte olup, özel sektöre kredi yardımı asgari seviyededir. Bankacılık sistemin zayıflığı özel sektörün de gelişmemesi ve zayıf kalmasına neden olmaktadır. Finansal sektörde borç, alacak, tasfiye, ipotek, teminat gibi bankacılık yönetmeliklerin güncellenmesi gerekmektedir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM TARTIŞMA

Bu bölümde Türkiye Türkmenistan arasında ilişkilerin karşılıklı bağımlılık teorisi çerçevesinde bulgulara göre tartışması yapılacaktır. İki ülke ilişkilerinin uluslararası ilişkiler teorisinde açıklayıcı şekilde anlaşılmasına ve geliştirilmesine yardımcı olunacaktır. Türkiye ve Türkmenistan Cumhuriyetleri arasında var olan ticari ilişkilerin tartışılması bu kapsamda mevcut durum ve söz konusu ekonomik ilişkilerin geliştirilebileceği uluslararası ticaret konusunda iş birliğinin artırılmasını sağlayacak çözümler ile doğrudan yatırımların geliştirilmesi için öneriler yapılacaktır. Araştırmanın amaçları doğrultusunda elde edilen bulgular, alt başlıklar halinde tartışılmaktadır.

4.1. Türkmenistan-Türkiye Dış Ticaret Hacmine İlişkin Bulguların Tartışılması

Türkiye ile Türkmenistan arasındaki dış ticaret hacmi 2017 yılında 1 milyar doları aşmıştır. (Bkz. Türkiye-Türkmenistan ihracatı ve ithalatına ilişkin istatistik grafik: 1’de verilmiştir). Türkmenistan’ın ihracatında Türkiye 2. ülke konumunda Türkiye ihracatında ise Türkmenistan 34. ülke konumundadır.

Türkiye Türkmenistan arasında dış ticaret karşılıklı bağımlılık teorisine göre bir maliyet unsuru doğurmakta ve bu ilişki asimetrik bir ilişkidir. Türkiye, Türkmenistan’ın dış ticaret yaptığı ülkeler arasında ilk sıralarda yer almasından dolayı Türkmenistan’a göre Türkiye’nin pazarlık gücü (bargaining power) yüksektir.

Türkiye’nin Türkmenistan’dan ithal ettiği başlıca ürünler: Pamuk ve pamuk ürünleri, petrol ürünleri, mineraller, at dâhil hayvan derisi, kimyasal gübreler vb. ürünlerdir. Türkmenistan’ın Türkiye’den ithal ettiği başlıca ürünler: İnşaat malzemeleri, madencilikte kullanılan iş makineleri, tıbbi ilaçlar, motorlu taşıtlar, elektronik cihazlar, çeşitli mobilyalar ve tekstil ürünleridir.

Türkiye ile Türkmenistan arasındaki dış ticaret hacmi 2017 yılında 1 milyar doları aşmıştır. Pozitif olarak bir maliyet söz konusudur ancak ihracat ve ithalatların

düşüklüğünden dolayı asimetrik bir ilişki doğmaktadır. Türkiye'nin ihracatı 1 milyar dolar Türkmenistan'ın ihracatı ise 400 bin dolardır. Negatif olarak ise bu durum Türkiye-Türkmenistan arasında siyasi ve ekonomik anlaşmazlık yaşandığı bir durumda iki ülke arasında kırılabilirlik oluşabilme riskini de taşımaktadır. Bunun nedeni ilişkinin simetrik değil asimetrik olmasıdır. Ülkeler arasındaki ilişkinin simetrik olabilmesi için ülkeler tarafından ihtiyaç duyulan ürünlerin ihracatının artması gerekmektedir. Bu ürünler Türkiye için Enerji ve Petrol iken Türkmenistan için orta ve yüksek teknoloji ürünleridir.

4.2. Türkmenistan-Türkiye Şirketlerine İlişkin Bulguların Tartışılması

1991'den bu yana Türkiye'den giden Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmeler (KOBİ'ler) çeşitli alanlarda Türkmenistan'a büyük ölçekte yatırım yapmışlardır. Bu yatırımlar özellikle inşaat, tekstil ve eğitim alanlarında yoğunlaşmıştır. Türkmenistan'da Türk sermayeli 600'den fazla KOBİ hizmet vermektedir (Köylü M. K., 2018, s. 422). Ülkede inşaat sektöründe çalışan müteahhitlerin çoğunluğu Türk olup inşaat sektöründe kullanılan mallar da genelde Türkiye'den temin edilmektedir. Ayrıca giyim ve gıda malları da son yıllarda Türkiye'den ithal edilmektedir.

Türkmenistan gaz ve petrol rezervleri bakımından çok zengindir. Ayrıca hidrokarbon sanayinde de ön sıralardadır (Köylü M. K., 2018, s. 422). Birçok fabrika ile İplik ve kumaş sektöründe üretim devam etmektedir. Her geçen gün yeni iplik fabrikalarının kurulmaktadır. Değişik sanayi ürünlerinin imalatı için yeni fabrikaların inşası konusunda faaliyetler sürmektedir. Gıda imalatı konusunda da son dönemde büyük gelişme kaydedilmiştir ve hayvansal ürünler (ısıl işlem görmüş et ürünleri, konserve et ürünleri), süt ürünleri (süt, yoğurt, peynir vb.), tavuk ürünleri, unlu mamuller salça, meyve suyu, mineral su gibi ürünler yerli olarak üretilmektedir (Kovusova, 2018, s. 44-47).

Türkmenistan, orta ve yüksek teknoloji alanında ürünlere ihtiyaç duymaktadır. Bu, dış yatırım için güzel ve kazançlı bir fırsat oluşturmaktadır. Türkmenistan hükümetinin ekonomi ve dış politika alanında başlıca gündem maddelerinden biri ihracat pazarlarının çoğaltılması ve çeşitlendirilmesidir. Türkmenistan için yeni TANAP doğal gaz boru hattına Türkmenistan gaz geçiricisi bağlanması durumunda yeni enerji ihracat yollarının Türkiye'ye açılması demektir. Böyle bir projenin gerçekleşmesi durumunda; Türkiye ile Türkmenistan ekonomik ilişkilerinin simetrik olması muhtemeldir.

Türkmenistan yabancı yatırımcılar açısından cazip bir ülke durumuna gelmektedir. Bunun olması için Türkmenistan altyapıyı hazırlamış, yabancı yatırımcılara çeşitli hukuki düzenlemeler yapmış ve her türlü kolaylığı sağlama aşamasındadır. Bunun yanında ülke hammadde kaynakları bakımından zengindir ve işgücü de çok ucuzdur. İşte tüm faktörler Türkmenistan'ı yabancı yatırımcılar için ideal ülke konumuna getirecektir (Kovusova, 2018, s. 44-47).

Böyle bir durumda Türkiye ve Türkmenistan arasındaki ticari ilişkileri gelecek zaman dilimi içinde daha da kuvvetlenmesi muhtemeldir. İki kardeş ülke olan Türkmenistan ve Türkiye coğrafi yakınlık avantajını da kullanarak karşılıklı ihracat ve ithalatını artırmalı ve özellikle enerji konusunda iki taraf için de çıkar sağlayacak yollar bulmalıdır.

2014 yılı temmuz ayında kabul edilen bir özelleştirme yasası ile Enerji sektörü, ormancılık, su kaynakları ve havacılık sektörleri hariç diğer sektörler üzerinden KOBİ'lerin ekonomideki payları arttırılmış ve bu sayede KOBİ'lerin birbirleriyle rekabet edebilmesi hedeflenmiştir. Hükümet tekstil, hidrokarbon, üretim sanayi, ulaştırma ve altyapı sektörlerinde yabancı sermayeyi ülkeye çekmek istemektedir. Bazı durumlarda bahsedilen sektörler için tercihli vergi oranları ve ithalatta gümrük vergisi muafiyeti gibi teşvikler uygulanmaktadır.

Türkiye'de yatırım yapan Türkmen şirketleri bulunmamaktadır. Bunun sebepleri özel sektörün yeteri kadar gelişmemesi ve özel sektörün sermaye yetersizliği olarak bilinmektedir. Sovyetlerden ayrılan Türkmenistan'da sosyalist sistemden liberal sisteme

geçiş süreci olmasından özel sektör yeteri kadar gelişmemiş ve özelleştirmeye yeteri kadar kaynak ayırlamamıştır. Özelleştirme çalışmalarına ancak 2014 yılında çıkarılan özelleştirme kanunu ile birlikte başlanmış olup bu sürecin 2020 yılına kadar % 70 civarında tamamlanması beklenmektedir. Bu süreç de ve sonrasında özel sektörün ülke ihtiyaçları doğrultusunda planlı programlı bir şekilde belirli sektörlerde teşvik edilmesi gerekmektedir.

4.3. Türkiye’den Türkmenistan’ın Know-How Alması İlişkin Bulguların Tartışılması

Türkmenistan’da yatırım ortamı henüz komünist sistemden gelen nedenlerden dolayı fazla gelişmemiştir. Buna rağmen Türkmenistan, Türk firmalarının inşaat, tekstil (Pamuk), ulaştırma ve enerji sektörlerinde proje (know-how) bazlı olarak yatırım yaptığı ülkeler arasındadır. Türk kökenli firmalar Türkmenistan’da genellikle “joint venture” ile yatırım yapmaktadırlar. Yatırım yaparken yerel ortaklar genellikle bir kamu kuruluşudur. Bunun nedeni Türkmenistan’da yeterince özelleştirme yapılmamasıdır. Öncelikli olarak tekstil alanında büyük projeler şeklinde yatırımlar yapan Türk firmaları, kurdukları havalimanı, devlet binaları, spor tesisleri, modern tekstil tesisleri, çeşitli fabrikaları ile inşaat, ulaşım, enerji sektörlerinin alt temelini oluşturmuşlardır. Türk sermayesi ile açılmış üretim tesisleri bulunmaktadır. Bunun yanında hastaneler, alışveriş merkezleri, oteller ve bir üniversite kurulmuştur. Örneğin Coca Cola Anadolu Grubun % 80 ortaklığı ile kurulmuş, Ziraat Bankası ise % 50 ortaklı Türkmen-Türk Ticaret Bankası bir kamu yatırımı olarak kurulmuştur. (Ateş, 2012).

İki ülke arasındaki ticari ilişkiler 2008 yılında hızlı bir artış göstermiştir. Bu artış özellikle inşaat ve tekstil sektörlerinde olmuştur. 2009 yılında ise ticaret hacmimiz 1 milyar dolar seviyesine ulaşarak 2014 yılında 2.2 milyar dolar seviyelerine çıkmıştır. (Bkz. Türkiye-Türkmenistan ihracatı ve ithalatına ilişkin istatistik grafik: 1’de verilmiştir). İnşaat sektöründe özellikle Türkiye’den gelen malzemelerin kullanılması, Türkiye’nin Türkmenistan’a ihracat oranını artırmıştır. Bunun yanında, Türk menşeli

ürünlerin kaliteli olması bu ürünlere olan talebi arttırmış, buna bağlı olarak özellikle tekstil ve gıda sektörlerinde ihracat da artmıştır. Ayrıca, gümrüğe tabi olmayan ve adı bavul ticareti olarak geçen ticarete de büyük bir yoğunluk görülmektedir.

Türk firmaları inşaat sektöründe Türkmenistan'a know-how götürmüştür. Ancak bu know-how'ların değerli sektörler bazında çeşitlendirilmesi gerekmektedir.

Türkmenistan'da Türk firmalarınca üstlenilen projelerin toplam tutarı 47 milyar dolardır. Türk müteahhitleri birçok sektörde büyük projelerde rol üstlenmişler, öncelikli olarak inşaat sektöründe ön plana çıkmışlardır. Yatırım yapan firmalar projeler için gereken malzemeleri Türkiye'den sağlamaktadırlar. Bu durum Türkiye'nin Türkmenistan'da gerekli olan malzemeleri Türkmenistan'a ihraç etmesini sağlamıştır (Kovusova, 2018, s. 44-47).

Türk girişimciler tekstil sektöründe de projeler üstlenmiştir. 1992 yılından günümüze kadar Türk firmaları bu sektöre yatırım yapmışlardır. Ham pamuğun işlenmesine öncelik verip kaliteli iplik ve kumaş üretilip ihracatını yapmışlardır. Bağımsızlığın kazanıldığı ilk yıllarda pamuğu işlemeden hepsini ihraç eden Türkmenistan, şimdi Orta Asya'da pamuğu işleyip tekstil, iplik ve kumaş üreten bir merkez olmuştur (Kovusova, 2018, s. 44-47).

Kimlik açısından baktığımızda; pozitif olarak ortak tarihi ile dili, dini ve kültürü paylaşan iki kardeş ülke ve halk arasında, "Bir Millet, İki Devlet" temelinde karşılıklı anlayış ve iş birliğine dayalı ekonomik ve kültürel ilişkileri bulunmaktadır. İki ülke arasındaki ilişki dış politika, ticaret ve ekonomi, kültür ve eğitim başta olmak üzere birçok alanda olumlu yönde ilerlemektedir. Ancak ülkelerarası Türk kimliği, coğrafi yakınlık göz önünde bulundurularak ülkelerarası ticaret payları artırılmalı STK'lar çoğaltılmalı ve karşılıklı olarak vizeleri kaldırılarak bu olumlu seyrin daha da olumlu bir hal alması sağlanmalıdır.

4.4. Karşılıklı Bağımlılık İlişisini Olumsuz Etkileyen Faktörler

Türkmenistan'da Kalifiye İnsan Kaynağının Azlığına İlişkin Bulguların Tartışılması; Türkmenistan'da kamu ve kamu şirketlerinin kurumsal kapasitelerinin ve İnsan kaynağının zayıflığı dolayı Araştırmacılar, yatırımcılar Türkmenistan hakkında güveni lirli kaynak ve veri ulaşmada oldukça zorluk çekmektedir. Kamu ve kamu şirketlerinin kurumsal kapasitelerini artırmalı ve İnsan kaynağını zenginleştirmeli ve Türkmenistan hakkında tüm veri ve kaynaklara kolaylıkla kamuoyu ulaşabilmelidir.

Türkmenistan'da kamu ve kamu şirketlerinin kurumsal kapasitelerinin ve İnsan kaynağının zayıflığı dolayı Araştırmacılar, yatırımcılar Türkmenistan hakkında güveni lirli kaynak ve veri ulaşmada oldukça zorluk çekmektedir. Kamu ve kamu şirketlerinin kurumsal kapasitelerini artırmalı ve İnsan kaynağını zenginleştirmeli ve Türkmenistan hakkında tüm veri ve kaynaklara kolaylıkla kamuoyu ulaşabilmelidir.

Bağımsızlığını kazanan Türkmenistan'da İstatistik Ajansı kurulmuştur. Sektörlere ilişkin tüm veriler burada toplanmıştır. Ajansın kurulması, güvenilir verilere herkes tarafından ulaşma imkânı sağlamıştır ancak verilere ulaşım henüz yeterli ve güvenilir düzeyde değildir (Köylü M. K., 2018, s. 422).

Türkiye-Türkmenistan Arasında Turist Akışına İlişkin Bulguların Tartışılması; TUİK verilerine göre Türkmenistan'dan Türkiye'ye gelen turist sayısı 2016 yılında 165.762 kişi, 2017 yılında 230.881 kişi ve 2018 yılında ise 252.911 kişidir.

Türkiye'den Türkmenistan'a giden turist sayısı ilgili veri kaynak bulunamamıştır. Türkmenistan Kültür ve Tanıtma Müşavirliği Raporuna göre "Türkmenistan'da yaklaşık 3.500 Türk vatandaşı yaşamaktadır. Türk varlığı ve ilgili kuruluşlar bulunmamaktadır".

İki ülke arasında geliştirilebilecek bir diğer konu, ikili anlaşmalarla Türkiye ve Türkmenistan arasında turist akışının artırılması ve kalıcı olmasının sağlanmasıdır. Türkmenistan'da ortak tarih açısından Türk turistlerin ilgisini çekecek birçok tarihi eser bulunmasına karşın beklenen seviyede Türk turist ülkeye gelmemektedir. Problemin ana sebepleri turizm altyapısındaki noksanlıklar ve katı vize uygulamalarıdır. Türkmenistan

vatandaşlarına Türkiye Cumhuriyeti turist olarak 30 günlük kapıda vize girişi kolaylığı sağlamaktadır. Ancak Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarına Türkmenistan aynı kolaylığı sağlamamaktadır. Bu durum düzeltilmesi turist sayısının artmasında büyük önem arz etmektedir (Köylü M. K., 2018, s. 422).

Türkmenistan-Türkiye Siyasal Sistemine İlişkin Bulguların Tartışılması; Ülkelerin yönetim şekilleri birbirinden farklıdır. Demokrasi ile yönetilen ülkelerde gelişmişlik açısından demokrasi ile yönetilmeyenlere göre çok büyük farklar olduğu gözlemlenir. Demokrasiyi tercih eden ülkeler demokrasi ile yönetilmeyen ülkelere göre daha güçlü ekonomiye sahiptir ve bunun sonucunda halkın refah seviyesi yüksektir. Türkmenistan'daki durum ise daha karışıktır. Komünist sistemden gelen bir yapıya sahip olduğu için Türkmenistan otoriter olarak bilinmekte ancak demokrasiye geçmekte isteklidir ve şu anda geçiş sürecindedir. Bu durum Türkiye ve Türkmenistan arasındaki karşılıklı bağımlılık teorisine göre negatif bir durumdur. Çünkü 150 yıllık Derin devlet tecrübesi ile Demokratik sistemi uygulayan Türkiye'ye kıyasla Türkmenistan 30 yıllık emekleme döneminde olup demokrasiye yeni yeni geçmektedir. Türkmenistan'da da gelecek dönemlerde demokrasinin tam anlamıyla uygulanacağını umut ediyoruz.

Türkmenistan-Türkiye Dış Politika Stratejisine İlişkin Bulguların Tartışılması; Türkmenistan dış politikada sınır dışı aktörlerin etkisinden dolayı tarafsızlık politikası gütmektedir. Türkiye ise NATO, ABD, Rusya ve Çin üzerinden İttifak politikası gütmektedir.

Jeopolitik konumlarından gelen haklı sebeplerden dolayı Türkiye ve Türkmenistan farklı dış politikalar uygulamaktadırlar. Konum itibariyle küçük bir devlet olarak birçok büyük (Rusya, Çin ve İran) devletin arasında kalan Türkmenistan tarafsızlık politikası uygulama yoluna giderken Türkiye ise Batı ve Doğu arasında bir köprü durumunda olduğundan hem NATO üyeliğinin olması hem de Doğu ülkeleriyle ayrı ayrı ittifaklar kurma yoluna gitmiş ve denge politikası uygulamaktadır. Farklı dış politikalar uygulayan iki ülkenin yolları ittifaklarda kesişmediğinden bu durum karşılıklı bağımlılık teorisi açısından her iki tarafı da negatif yönde etkilemiştir.

Türkmenistan'da Yatırımcıların Karşılaştığı Sorunlara ilişkin Bulguların Tartışılması; Türkmenistan'da iş yapan veya çalışan insanların hukuki bir sorunla karşılaştıklarında haklarını arayacakları uygun bir mahkeme ve yeterli hukuki mevzuat bulunmaması nedeniyle bu kişiler zorluk yaşamaktadırlar. Türkmenistan'dan ithal edilen ürünlerde ise ülke hukuk kuraları geçerlidir.

Türkmenistan'da iş yapan yüklenici firmalarının hak edişleri, genelde çeşitli nedenlerle ertelenmekte buda ihracatçı firmayı zor duruma düşürmektedir. Bu sıkıntılar sadece ülkeye mal girişinde yaşanmayıp aynı şekilde ülkeden alınmak istenen malların teslim alınmasında da gecikmelere neden olmaktadır. Bu ertelenme ve gecikmelerden doğan zararın karşılayamayan sermaye mevzuatları nedeni ile ülkeye giren yatırımların güvence altına alınamamış olması işletmeler bazında güvensizlik oluşmaktadır. Ayrıca Sigorta sistemi tam olarak henüz ülkeye yerleşmemiştir.

Türkmenistan-Türkiye vatandaşlarına vize uygulamaları sonucunda Türk firmalarının ve çalışanlarının vizelerinde ve çalışma izni almada güçlük çekmektedir.

Normalde Ekonomi Bakanlığı tarafından düzenlenen dış ticaret işlemleri ithalat söz konusu olduğunda Halk maslahatı da düzenlemeler yapabilmektedir. Ülkede üretilen ürünleri koruyan bu durum ithalatı zorlaştırılmaktadır. Türkiye-Türkmenistan arasındaki ilişkiye bakıldığında iki ülke arasındaki ithalat ve ihracatı arttırmak için karşılıklı kolaylaştırıcı özel anlaşmalar yapılabilir.

Türkmenistan ile ticaret yaparken özellikle ülke ithalat politikaları karşısında iş adamları bazı zorluklar yaşamaktadırlar. Türkmenistan'ın Gümrük Birliği üyesi olmaması ve serbest ticaret anlaşması olmaması ülkenin doğrudan ticaret yaptığı ülkelerle anlaşma yapmasını gerekli kılmaktadır. Ülkenin yüksek gümrük vergisi uygulaması ihracat yapan ülkeler için sorun oluşturmaktadır. Türkmenistan'ın ulusal firmaları yıllık gelirlerinin %2,3'ü oranında vergi ödemelerine rağmen yurt dışı firmalar yaklaşık % 20 oranında kurumlar vergisi ve % 15 KDV ödemektedirler. Bu durum Yatırımdan ziyade Türk yatırımcıları "joint venture" modeline teşvik etmektedir.

Türkmenistan’da uygulamada olan yabancı sermaye mevzuatının yeterli değildir. Ülkeye girişte sıkı bir vize ve çalışma izni prosedürü uygulanmaktadır. Bu durum ülkede işyeri açan yatırımcıların seyahatlerine zaman kaybı oluşturmaktadır. Yukarıda bahsedilen bu gibi uygulamalar ülkede yapılan yatırımlarda yatırımcılar için bir güven eksikliği yaratmakta bu da Türkmenistan’da yapılacak olan yabancı yatırımlar için engel oluşturmaktadır (Selçuk Ticaret Odası, 2017).

Türkmenistan’da Finansal sektörün zayıflığı: Türkmenistan’ın bankacılık sisteminde de yetersizlikler bulunmaktadır bu da İşletmelerin ve çalışanların tasarruflarının değerlendirilmesi önünde engel teşkil etmektedir. Bankacılık sektörü, Türkmenistan’da oldukça zayıf kalmakta kredilerin yüksek miktarı hükümetin altyapı çalışmalarından dolayı kamu ödemelerine gitmekte olup, özel sektöre kredi yardımı asgari seviyededir. Bankacılık sistemin zayıflığı özel sektörün de gelişmemesi ve zayıf kalmasına neden olmaktadır. Finansal sektörde borç, alacak, tasfiye, ipotek, teminat gibi bankacılık yönetmeliklerin güncellenmesi gerekmektedir.

Türkiye’nin insan kaynağı açısından zengin bir ülke olması, uzun yıllara dayanan liberal ekonomi tecrübesine sahip olması yönü Türkiye’yi Türkmenistan’ın ihtiyacı olan finansal sektörün geliştirilmesinde yardımcı olabilecek ülke konumuna getirmiştir.

Türkmenistan özellikle yabancı sermayenin yetersiz kaldığı düzenlemeler ve mevzuat konusunda Türkiye’den destek alabilir. Çünkü Türkiye, Sermaye Piyasası Kurumu (SPK) ve Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu (BDDK) gibi kuruluşlar sayesinde çok fazla deneyime sahiptir (Köylü M. K., 2018, s. 422).

SONUÇ

Türkiye ve Türkmenistan'ın 1991 yılından günümüze kadar uzanan ekonomik kültürel ilişkileri; inşaat, tekstil, ulaştırma ve telekomünikasyon gibi sektörlerin yanı sıra günümüzde enerji alanına da taşınmalı ve iki ülke arasındaki karşılıklı bağımlılığın artmasını sağlanmalıdır.

Türkmenistan ve Türkiye arasındaki ekonomik ilişkileri gelişmiş olsa da ülkelerin birbirleri için ekonomik önemine, ticarete konu olan mallara ve ülkelerarası sermaye akışlarına bakıldığında ekonomik ilişkilerin asimetrik olduğu görülmektedir.

Bugün Türkmenistan ile Türkiye arasındaki karşılıklı ticaret hacmi yaklaşık yıllık 400 milyon dolardır. Son dönemlerde söz konusu Türkmenistan'a yönelik Türkiye'nin ihracatında dikkate çeken değer bir artış olmaması, 2 milyar dolardan 1 milyar dolara düşüş yaşanması normal karşılanmalıdır. Zira Türkiye Tekstil ve işlenmiş tarım ürünleri alanında Türkmenistan'a yüksek ihracat oranına sahipti. Ancak geçen 5 yıl içerisinde Türkmenistan'ın bu alanlara yatırım yapması sebebiyle Türkmenistan bu ürünlerin ithalatını azaltmıştır.

2000'li yıllarda Türkmenistan ile Türkiye'nin ticari ve ekonomik ilişkileri yoğunluk kazanmıştır. Bunun nedeni iki ülkenin Coğrafi ve kültürel yakınlığıdır. Ancak iki ülke arasında ekonomi politikaları belirlenmeli ve ithalat-ihracat daha fazla yapılmalıdır. Aksi takdirde önümüzdeki yıllarda iki ülkenin ihtiyaç duyacakları yatırım ve tüketim malları ithalatı başka ülkelere kayabilir.

İki ülke arasındaki ticari ve ekonomik ilişkiler kamu ve özel sektörün iş birliği içerisinde bir bütün olarak ele alındığında iki tarafa inanılmaz fırsatlar sunacaktır. Bu doğrultuda, başta enerji sektörü olmak üzere ikili ticari ve ekonomik ilişkiler bütün yönleri ile ele alınmalı, kamu ve özel sektör iş birliği çerçevesinde yürütülmelidir. Türkiye Türkmenistan ile kamuda ve özel sektördeki tüm aktörleri ile iş birliği içinde hareket ettiği takdirde Türkiye-Türkmenistan ilişkileri şu anki mevcut duruma göre her iki ülke için de ekonomi bayramına dönüşecek fırsatlar sunacak ve iki ülkenin refah seviyesi karşılıklı olarak olumlu yönde artacaktır.

Türkiye ve Türkmenistan arasında kimlik, ekonomik, sosyal ve kültürel yönünden baktığımızda bir asimetrik karşılıklı bağımlılık var olduğu teşhisi söylenebilir ancak tekrardan 10 yıl sonra güncellenerek iki ülke arasındaki ekonomik ilişkilerin karşılıklı bağımlılık çerçevesinde yeniden çalışılması önerilmektedir. Ayrıca iki ülke arasında ileriki dönemlerde karmaşık (kompleks) karşılıklı bağımlılıkta oluşması da mümkündür. İki ülke ilişkilerini karmaşık karşılıklı bağımlılıkta teorisi üzerinde incelenmesi de tavsiye edilir.

Türkiye ve Türkmenistan Cumhuriyetleri insan hakları, hukukun üstünlüğü ve uluslararası hukukun işlevselliği konularında reform yaparak uluslararası alanda meşrulaştırmalı ve önem vermelidir.

Türkiye ve Türkmenistan hükümetleri iki ülke arasında köprü olacak ortak Bankalar, şirketler, STK'ların potansiyeli artırılmalıdır ve toplumlararası iletişim kanalları olan tüzel kişiliklere sosyal ve ekonomik yatırım teşvik olanakları sunulmalıdır.

Türkiye ve Türkmenistan önderliğinde Türki Cumhuriyetlerini de kapsayacak şekilde karşılıklı yatırıma teşvik edilmeli ve gümrüklerde serbest dolaşım ağı (Örneğin AB, NAFTA, APEL gibi.) kurulmalıdır.

İki ülke ticaret hacmi olan ihracat ve ithalat oranlarını en kısa zamanda yükseltmeli ve asimetrik ilişkiden simetrik ilişkiye dönüştürmelidir.

KAYNAKÇA

- Kroll, J. (1993). The Complexity of Interdependence. *International Studies Quarterly*, s. 322-323.
- Alagöz, E. A. (2016). Ekonomik Karşılıklı Bağımlılık Kapsamında AB-Çin İlişkisi. *U.U. International Journal of Social Inquiry / U.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi Cilt / Volume 9 Sayı / Issue 2 2016 ss./pp. 33-56, 38.*
- Alkan, H. (2006). Türkmenistan'da Siyasal Rejimin Geleceği: İç ve Dış Dinamikler Açısından Bir Değerlendirme. *Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu*, 1-34.
- Ametbek, D. (2018, Kasım). *Çin'in Enerji Güvenliğinde Türkmenistan'ın Yeri*. www.ankasam.org: <https://ankasam.org/cinin-enerji-guvenliginde-turkmenistanin-yeri/> adresinden alındı
- Anadolu Ajansı. (2017, Ocak). *Türkmenistan-İran Doğalgaz Anlaşmazlığı Tahkime Taşındı*. www.haberler.com: <https://www.haberler.com/turkmenistan-iran-dogalgaz-anlasmazligi-tahkime-11148848-haberi/> adresinden alındı
- Arı, T. (2013). Karşılıklı Bağımlılık Yaklaşımı. T. Arı içinde, *Uluslararası İlişkiler Teorileri* (s. 322). Bursa: MKM Yayıncılık.
- Ateş, Ş. (2012, Aralık). *Türkmenistan Ülke Raporu*. www.academia.edu: https://www.academia.edu/3814285/T%C3%9CRKMEN%C4%B0STAN_%C3%9CLKE_RAPORU adresinden alındı
- Atsız, Y. (1973). Turancılık Milli Değerler ve Gençlik. *Ötüken*, 15.
- Ayan, E. (2010). Avrasya'da değişen dengeler üzerine oynanan küresel oyunlar. *ODÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 45-46.
- Barbieri, K. (1996). Economic Interdependence: A Path to Peace. *Journal of Peace Research*, 30-31.

- Berber, M. (2019, Ocak Pazar). *Türkmenistanda Berdimuhammedov dönemi*. Haziran Sali, 2017 tarihinde www.iibfdergisi.ksu.edu.tr:
<http://iibfdergisi.ksu.edu.tr/download/article-file/107655> adresinden alındı
- Coğrafya Dünyası. (2019, Nissan). *Türkiye*. www.cografya.gen.tr:
<http://www.cografya.gen.tr/siyasi/devletler/turkiye.htm> adresinden alındı
- Copeland, D. (1996). Economic Interdependence and War: A Theory of Trade Expectations. *International Security*, 12.
- Coppolaro , L., & McKenzie, F. (2014, Şubat). *Does Trade Promote Peace? An Historical and Global Perspective*. www.imperialglobalexeter.com:
<https://imperialglobalexeter.com/2014/02/24/does-trade-promote-peace-an-historical-and-global-perspective/> adresinden alındı
- DEİK. (2012). *Türkiye – Türkmenistan Ticari ve Ekonomik İlişkileri*. Ankara: Türk-Türkmen İş Konseyi.
- Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü (Dsi). (2019, Mart). *Toprak Su Kaynakları*. www.dsi.gov.tr: <http://dsi.gov.tr/toprak-ve-su-kaynaklari> adresinden alındı
- Erol, M. S. (2019, Ocak). *Türkmenistan Devleti'nin Dış Siyaseti ve Daimî Tarafsızlık Statüsü*. Haziran Sali, 2017 tarihinde www.tarihtarih.com:
<https://www.tarihtarih.com/?Syf=26&Syz=357906> adresinden alındı
- EU Liaison Office in Turkmenistan. (2016, Temmuz). *Turkmenistan and the EU* .
www.eeas.europa.eu:
https://eeas.europa.eu/delegations/turkmenistan/4871/node/4871_tr adresinden alındı
- Gartzke, E., Li, Q., & Boehmer, C. (2001). Investing in the Peace Economic Interdependence and International Conflict. *International Organization*, 393-394.
- Google Earth. (2019, Mayıs). *Türkiye Haritası*. www.earth.google.com:
<https://earth.google.com/web/@42.40832554,38.14663616,-3253.85374045a,3652820.18084586d,35y,0h,0t,0r> adresinden alındı

- Google Harita. (2006, Kasım). *Türkmenistan (1) - Girizgâh*. www.google.com:
http://moracalan.blogspot.com/2006/11/trkmenistan-1-girizgh.html adresinden alındı
- Gülse Bal, S., Yayar , R., & Karkacier , O. (2009). 1-23.
- Gürkaynak, M., & Yalçiner, S. (2009). Uluslararası Politikada Karşılıklı Bağımlılık ve Küreselleşme Üzerine Bir İnceleme. *Uluslararası İlişkiler Akademik Dergi*, 73-92.
- Harp Akademileri. (2002). Türkiye ve Orta Asya Türki Cumhuriyetleri Arasındaki Siyasi, Ekonomik ve Sosyokültürel İlişkilerin Bugünü ve Geleceği. *Harp Akademileri Kumutanlığı Yayınları*, 50-73.
- İnat, K. (2017, Eylül). *ABD, Rusya ve AB Arasında Türkiye'nin Denge Politikası*. www.setav.org: https://www.setav.org/abd-rusya-ve-ab-arasinda-turkiyenin-denge-politikasi/ adresinden alındı
- İncekara, A. (2015). Dünya ve Türkiye Ekonomisi. *İkdisadi Araştırmalar Vakfı*, 19.
- Jayaraman, T., & Choong, C.-K. (2012, Aralık). *Economic Integration in the Indian Subcontinent: A Study of Macroeconomic*. www.jstor.org: https://www.jstor.org/stable/pdf/23317252.pdf adresinden alındı
- Karaagaçlı, A. (2012, Nisan). *Türkmenistan'ın Siyasal ve Anayasal Yapısı*. www.bilgesam.org: http://www.bilgesam.org/incele/184/-turkmenistan%E2%80%99in-siyasal-ve-anayasal-yapisi/#.XFg1qVUzbDc adresinden alındı
- Karpat, K. H. (2013). Kısa Türkiye Tarihi 1800-2012. *Akademik İncelemeler Dergisi (Journal of Academic Inquiries) Cilt/Volume: 8, Sayı/Number:1, Yıl/Year: 2013, 405-406.*
- Kovusova, Ş. (2018). Bağımsızlık Öncesi ve Sonrası Türkmenistan Cumhuriyeti ve Makroekonomik Yapısı. *Göller Bölgesi Aylık Hakemli Ekonomi ve Kültür Dergisi Ayrıntı Cilt 5 Sayı 58 Ocak 2018/ 43, 44-47.*

- Köylü, M. K. (2018). Türkiye İle Türkmenistan Arasında Ticari İlişkiler ve Finansal İşbirliğine Yönelik Bir Değerlendirme . *Diyalektolog Ulusal Sosyal Bilimler Dergisi Kış Winter 2018-Sayı 19*, 413-422.
- Mikail, E. H., Künü, S., Durmuş, S., & Karabulut, A. (2015). Türkiye'nin Kafkasya ve Orta Asya Ülkeler ile Siyasi-İkdisadi-Kültürel İlişkileri. *Derin Yayınları*, 147-148.
- Mollaýewa, M. (2018). *Türkmenistanın Hemşelik Bitaraplık Siyasetinin Kepili*. Haziran Pazar, 2017 tarihinde <http://neutral.gov.tm/article/tm/publications.aspx&article42&cat6> adresinden alındı
- Nye, J., & Keohane , R. (2001). Power and Interdependence. 3. baskı, New York, Addison Wesley Longman, s. 7.
- Orzgylyjow, D. (2012). *Türkmenistan Milletlerarası Doğrudan Yatırım Hukukun Genel Değerlendirilmesi* . www.turkiye-turkmenistan.com: <http://www.turkiye-turkmenistan.com/hakkimizda/yabanci-yatirim-mevzuati/> adresinden alındı
- Pulat, A. (2018). Karşılıklı Bağımlılık Teorisi Açısından Türkiye-İran Ekonomik İlişkileri: 2002-2014. *İran Çalışmaları Dergisi Cilt: 1, Sayı: 2, ss. 93-114*, 98.
- Reed , W. (2003). Information and Economic Interdependence. *Journal of Conflict Resolution Department of Political Science Rice University*, 54.
- Sağır, A. (2009). Kimlik İnşası Bağlamında Sosyolojik Bir Derinlik: Türkmen Kimliği ve Ruhnama. *Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi*, 2.
- Selçuk Ticaret Odası. (2017). Türkmenistan 2017. *Selçuk Ticaret Odası Raporu*, 1-18.
- Stronski, P. (2017, Ocak). *Turkmenistan At Twenty-Five: The High Price of Outhoritarianism*. www.carnegieendowment.org: <https://carnegieendowment.org/2017/01/30/turkmenistan-at-twenty-five-high-price-of-authoritarianism-pub-67839> adresinden alındı

- Şahin, H. İ. (2012). Türkmenistan'da Kültürel Kimlik ve Folklor. *Türk Dünyası Dncelemeleri Dergisi / Journal of Turkish World Studies, XII/1 (Yaz 2012)*, s.285-306, 286.
- T.C. Dışişleri Bakanlığı. (2019, Mayıs). *İnsan Hakları*. www.mfa.gov.tr: http://www.mfa.gov.tr/insan-haklari_.tr.mfa adresinden alındı
- T.C. Dışişleri Bakanlığı. (2019, Mayıs). *Türkiye'nin Girişimci ve İnsani Dış Politikası*. www.mfa.gov.tr: <http://www.mfa.gov.tr/genel-gorunum.tr.mfa> adresinden alındı
- T.C. Dışişleri Bakanlığı. (2019, Mart). *Türk Ekonomisinin Genel Görünümü*. www.mfa.gov.tr: <http://www.mfa.gov.tr/turk-ekonomisindeki-son-gelismeler.tr.mfa> adresinden alındı
- Tatlılıoğlu, D. (2005). Türkmenistan'da Sosyo- Ekonomik Yapı ve Dini Hayat . 4.
- The World Bank. (2019, Mart). *GDP (current US\$)*. www.data.worldbank.org: <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.CD?locations=TR&view=chart> adresinden alındı
- Trade Map . (2019, Mart). *List of importing markets for a product exported by Turkmenistan (Mirror)Metadata*. www.trademap.org: https://www.trademap.org/Country_SelProductCountry_TS.aspx?nvpm=1%7c795%7c%7c%7cTOTAL%7c%7c%7c2%7c1%7c2%7c2%7c2%7c1%7c2%7c1%7c1 adresinden alındı
- Trade Map. (2018, Mayıs). *List of products at 2 digits level import and exported by Turkey in 2018*. www.trademap.org: https://www.trademap.org/Product_SelProductCountry.aspx?nvpm=1%7c792%7c%7c%7c%7cTOTAL%7c%7c%7c2%7c1%7c1%7c2%7c1%7c1%7c1%7c1%7c1%7c1 1 adresinden alındı
- TUİK. (2018, Nisan). *Dış Ticaret İstatistikleri Veri Tabanı*. www.biruni.tuik.gov.tr: <https://biruni.tuik.gov.tr/disticaretapp/disticaret.zul?param1=4¶m2=0&sitcrev=0&isicrev=0&sayac=5808> adresinden alındı

- Türkçe Bilgi. (2019, Mayıs). *Turancılık*. www.turkcebilgi.com:
<https://www.turkcebilgi.com/turanc%C4%B1%C4%B1k> adresinden alındı
- Türkiye İstatistik Kurumu (Tuik) . (2019, Mart). *Yıllara göre nüfus, 2018-2080*.
www.tuik.gov.tr: http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1027 adresinden alındı
- Türkiye İstatistik Kurumu (TUİK). (2018, Nisan). *Dış Ticaret İstatistikleri Veri Tabanı*.
www.biruni.tuik.gov.tr:
<https://biruni.tuik.gov.tr/disticaretapp/disticaret.zul?param1=4¶m2=0&siterv=0&isicrev=0&sayac=5808> adresinden alındı
- Türkmen Stat. (2019, Ocak). *Türkmenistan hakkında*. www.stat.gov.tm:
http://www.stat.gov.tm/tm/ba-sahypa/home_5.html adresinden alındı
- Ulusoy, K. (2006). İlköğretim 7. Sınıf Öğrencilerinin Türk Dünyası ve Türk Cumhuriyetlerine Yönelik Tutum ve Düşünceleri . *Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 359.
- United Nations Human Rights Committee. (2017). Concluding observations on the second periodic report of Turkmenistan. *International Covenant on Civil and Political Rights* , 1-9.
- Ünal, F., & Özmen, C. (2005). 1998 İle 2005 4-7. Sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programları ve Ders Kitaplarında Yer Alan Türk Dünyası Konularının Karşılaştırılması. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 446.
- Volpe, N. A. (2019). Foreign Policy Considerations: Examining the Importance and Influence of Economic Interdependence. 4.
- Wagner, R. (1988). Economic interdependence, bargaining power, and political influence. *International Organization*, 1.

World Bank. (2019, Mart). *Foreign direct investment, net inflows (BoP, current US\$)*.

www.worldbank.org:

<https://data.worldbank.org/indicator/BX.KLT.DINV.CD.WD?end=2017&locations=TM&start=1993&view=chart> adresinden alındı

World Bank. (2019, Mart). *Turkmenistan*. www.worldbank.org:

<https://data.worldbank.org/country/turkmenistan> adresinden alındı.

Uluslararası Para Fonu, World Economic Outlook Database, Nisan 2018.